

Год. VI.
God.ДУБРОВНИК, 28. фебруара 1907.
DUBROVNIK, februaraБр. 4.
Br.

KAROLINA.

Dubrovački oridino.¹

Patres nostri pecaverunt...

Пише Živko.

Niku Marinoviću-Karolini djed je bio konsuo dubrovački, čini mi se na Cipru, a otac Marko Marinović, uzor-rodoljub za pada dubrovačke republike, bibliofil, vrlo prepisač dubrovačkih klasika, na glasu kaligraf — i k tomu... A Karolina? On ti je tužan naslijedio klicu umne i tjelesne mnohavosti od djedova, te se na njemu, ni krivu ni dužnu, obistinila atavistična istina: — „*Patres nostri pecaverunt*...“ Rodio se, regbi, po zlu zvijezdu i zla ga sreća pratila od uranka do ernoga mraka. A je li Karolina igda dobro uranio? Samo se sjećao sirota Niko prvih drugova i češće bi kazao: »Hodio sam na skulu s gospodarom Perom i vazda mi dà šesticu (dvadeset parà)... Jesi li ga vidio ovuda *pasati*? (proći)« Tako bi Karolina oduševljeno svaki put ponavljao, a neka je gospodar Pero eto i ostario daleko od Dubrovnika u Zagrebu kao slavni urednik čuvenoga rječnika.

Niko je ostao u školi otučak i nije ništa naučio, no samo čekati žlje i gore, pa ga otac stavio u šavea, ali je i tu slabo uporavio, jer su ga djeca vazda zadrkivala i tako ga otac poslao u Carigrad, da bi se tamo uputio, ali Niko ostao vazda spizmica (slabičak) i — Karolina.

Ko god bi došao u Dubrovnik, svakako bi u dvoru vidio Miha Pracata, ispred Luže Orlanda, na Poljani Gundulića, a i Karolinu, jer se nekako pričinjalo kao da grad ne može nikako

¹ Originale = nastran čovjek — čudak.

bez Karoline. Nalazio se svuda. Nigda ga čovjek ne može da zaboravi: visok kao trklja, mršav kao čavô, u obrazu kao žuta zemlja, na glavi mu zamazani činovnički tašket (kapa) i niza nj duga prljava *staida* (koret) kao da si je objesio o vješalo, kratke gaće do vrh članaka, a karakteristika mu visoki zaprljani *kolet* (ogrljak) nigda dobro zapučen, te mu skače ispod bradice. Žmario je šuster-kubu od novčića, ali mu obično nije nigda gorjela, no bi je žvakao.

Nosio bi vodu s *fontane* (česme), a stala bi za njim hùka lerâ: »Šumpatata, Osmane, mrš dogone, vrati tambur, patria . . .« Sve bi pretrpio, ali bi mu prekipjelo, kad bi mu doviknuli: »Mrš dogone!« On — pravi Dubrovčanin — nije mogao da trpi te uvrijede, pa bi se hitao i drvlja i kamenja, a da se osveti prokletoj dječurliji.

»Ja sam pravi Dubrovčanin, gdje ste susjedi, pomozite!!!« Da, on pravi Dubrovčanin nije razumijevao u zadnje doba, u komešanju strasti, na čemu smo, jer bi kliknuo: „*Živjela naša!*“ To je značilo za Hrvata Hrvatska, a za Srbina Srpska. Tako bi, dakako, svakomu ugodio, jer je Karolina bio samo pravi Dubrovčanin i tijekom se ponosio, isto kao ono, što je bio drug u školi gosparu Peru.

Nema Karoline, a svakomu se eto čini da još žive: skladnoj je čeljadi još pred očima ta žalosna prikaza, a neskladnici nemaju koga da muče . . . Svakomu je još u očima, svak zna da mu je kršteno ime Niko, ali malo ko zna i od starije čeljadi, zašto su ga prozvali Karolina.

Prošlo je pedeset godina, a u Dubrovnik stigao Talijanac s opicom, te je obukao u crvenu haljinicu i činila svake marifete na Poljani, biva udarala, mećala iz puške, igrala, mela — i što ti ja znam . . . Svak se divio majmunčetu i Talijanac se dobro ućesio, kaonuti što bi ista opica sabirala novce na *gvantijeru* (tepsiju). Talijanac bi dovikivao lukavomu zvjeretu: „*Avanti* (naprijed) Karolina, *avanti* Karolina! I šusnuo bi je *tataricom*, a da bude okretnija u glamazanju novaca.

I nestalo Talijanca, ali ostala uspomena, pa će neki predrti *oridinô* dubrovački Andro Đurašić sašiti crvenu haljinu i obući Nika, a onako mladićak u žutoj bradici, sličio tamo on, Bože mi prosti, moemuči, jer bi se zgurio kao da se hita na

četir' ruke, a Andro bi ga opario s *frustom* (bičem), a da kùpi novce: „*Avanti* Karolina!“ I to se nije nigda zaboravilo, jer je Niko postao Karolina, a Karolina Niko.

Zanatom se nije nigda bavio, nego bi za se što god, ako i naopako, prestrigao, ali u zadnje je doba nosio tuđe poderine.

Eto su mu bili našli i radu, a da poteže u dvokolici *šifune* u gostionice, ali ga i tu zla sreća zadesila. Opaka dječurlija* zaupila za njim i nekako se raspukla gostara, te njega kukavca caklena oštropina pogodila u oko i iskipjelo mu, baš kao da ga nije nigda ni imao. Pao u nesvijest i prenijeli ga u nosilima u bônicu, pa kad se malo razabrao, upitaće ga :

»Što ti je, Niko?«

»Nije ništa, izvadio mi *šifun* oko!«

»Kako ništa, jadan ne bio, izgubio si oko?«

»Ne smeta, ostalo je drugo!«

I tako ti se Karolina do stare starosti potezao po gradu i govorio :

»Ne smeta ništa, Bog će pomoći!«

Andro Đurarić s Karolinom je pilivao po gradu, ali se Niko nije nigda nikomu omrazio, no je bio samo *oridinô* i dičio se da je pravi Dubrovčanin, a bio je skladan (uljudan) i u ljubavi, jer je jednoj ljubeznici na Prijekomu ovako govorio :

»Ljubim te, Milice, i ljubiću te — i evo ti *patakun*« (osam helera).

Na to će Milica Niku :

»Bili me uzô, moj Niko? Na te sam *namurana*« (zaljubljena).

A Karolina se malo zakašljao i očepio joj, da ga svak živ čuje :

U Cavtatu stala,

Pa se n'jesi udala :

U Zadar pošla

I doma došla . . .

— Uzmi je, Niko,

Kad je ne će niko! —

Ma, kad je ne će niko,

Ne će ni Niko!

* Grdan je ovo običaj, da se luda dječurlija i nepitoma čeljad rugaju nesretnicima i muče ih grdesijama do očajanja, a pravo ima Manzoni, da „Bog nije stvorio čovjeka, da ga se muči.“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Upitali bi ga češće:

»Kako je ono, Niko, bilo s Milicom?«

»Jadan ne bio, toga nije bilo ništa po srijedi. — Živjela *patria!*«

I poskočio bi ti dobro — kaono obično.

Svjetovao bi Lolu* i vikao ga:

»Pjančino, ne pij rakije i ne *bjestimaj*« (psuj).

On je ipak pio rakiju, ali nigda, u koliko se čeljad spominju, nije psovao niti komu na žao učinio.

Vikali bi mu leri:

«Skokni, Niko!«

A Karolina bi skočio u uskim gaćama, do tri puta i kliknuo:

»Živjela naša!«

»Koja naša — jadan Niko?«

»Dubrovačka — a koja?«

»Ne — ne — Dubrovačka!«

»Živjela Hrvatska!«

»Kakva Hrvatska?«

»Onda — onda živjela Srpska — to je bolje, je li?«

Obukli bi ga obješenjaci na različite načine: kao kapetana, advokata, sūca itd.

Jednom je prikazivao i balkanskoga denerala u crvenoj *monturi* (odijelu), s durlindanom (mačem), u golemim čizmama do bedara, pa na njima ostruge kao zvrčoka ili *rotela* (kolo) za priklice (uštipci).

»Skokni, gospodin denerale!«

Karolina bi skočio barem pô metra u visinu, a ostruge bi zazvetetale, baš kao da je denerô na polju.

Ne zna se zašto, ali je valjalo da se Karolina odreče deneralaštva, jer je za to, čini mi se, i prenočio jednom u tamnici.

Ovako će jednom vlastelinu, na Poljani, ali na uho:

»Gosparu Ivo, ne vjeruj im nimalo, jer će spoljati (porobiti) i tebe i mene... Samo moli Boga i ne boj se!... Živjela *patria.*«

* Nevoljni uličar, te je imao paralizu od alkohola.

Bacili bi po tlima novčić, pa će :

»Ko će ga dokučiti klečeći zubima, da je njegov.«

Karolina bi se mučio i mučio, ali bi ga dohvatio; a Lola bi, kaonuti rakijaš, nagrdio nos i usta, pa eto nerazborite graje i smijeha.

Jednom ti se Karolina opio, kao čep, te nastala huka dječurlije na Prijekomu kao bitkavaca, kad spaze u rogaču buca (bukača).

»Mrš dogone, mrš Osmane, šumpatata, šumpatata !«

I Karolina je — koliko je dug i širok — ležao nasred ulice.

I objesni leri ga opkolili kao pčele medvjeda, te na nj prelijepili preko pedeset voštanicâ — i valjalo je da ih spa-
metniji gase, jer bi u onomu velentluku vatra bila zahvatila Karolinu — i ko zna kako bi bio obršio.

Bio nam je susjed i vazda bi se lijepo javio :

»Dobro jutro, susjede, kako si ?«

Nigda nije prozio niti pitao milostinju, no bi samo rekao :

»Kako si, gosparu Frano ?«

Po tomu bi uzeo milostinju, ako bi mu je pružio — i otišao bi.

Stanovao je u magazinu, tu je bio stô po srijedi, a na njemu *koletâ* i *bonetâ** piramida do poda, te je tako mogao promjenivat ih po miloj volji, i neka su bili prljavi.

Susjed mu dao dva-tri klobuka i kovčeg; Karolina stavi klobuk u klobuk, a kovčeg na vrat i uputio se uz ulicu.

»*Bon viaggio* (dobar put), dogone, preko Srda!«

»I ovdje ste me našli, vragovi!«

I to je bila kao smrt za Karolinu. Bacio kovčeg, klobuke — i udario u potjeru za neprilikama.

Oko šezdeset godina tako je prošao po gradu, i u njegovoj bi duši, ako i smušeno, odjeknula svaka zгода i nezгода negdašnjega Dubrovnika, jer je na svoj način svaku razumijevao i sve podnosio mirno, samo mu je bila ono golema uvrijeda, da mu se kaže da nije Dubrovčanin.

Prije svetoga Vlaha osvanulo zimno jutro, zibrina da ti pukne sree. Eto ti Karoline na Pile, na Brsalje, te oće u kafanu, a poslužnik mu inostranac ne da unutra :

* ovratnika i činovničkih kapâ.

»Marš, dogone!«

»J.... ti...«

»Što, jadan Niko?« Neko će iz kafane.

»J.... ti Australiju... Ja sam pravi Dubrovčanin... I hakne od mraza u šake...

I sutri dan povedoše — ili bolje ponesoše — Karolinu u bôniciu, te ga nakon godišta i godišta izumiše i presvukoše.

Nije mogao ozdraviti, mraz mu zahvatio stare kosti — valjalo je da se odijeli pravi Dubrovčanin od svoga Dubrovnika.

»Niko, umrijećeš« — rekoše mu.

»*Pekâto!*...« (grehota je).

I odpodne na Svetoga Vlaha, kad je svršio blagoslov u crkvi, kad su se barjaci uz pucjavu dijelili od grada, Niko Marinović-Karolina izdahnua je uz ove besjede:

»Danas je Sveti Vlaho...«

* * *

Na sprovodu su mu udarale obje muzike, bilo je dosta naroda — govorio mu ganutljivo slovo radnik na grobu... Ova se počast dolikovala u istinu pravomu Dubrovčaninu, sinu žarkog rodoljuba Marka Marinovića-Koprivice,* a ne *ordinalu*-prosjaku — nesretnomu Karolini.

* Spominje ga povijest bivše republike. Op. Ur.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ КОМУНЕ.

(Из успомена старога ђака).

(наставак)

И. Н. Потапенко.

IV.

Први дан комуне и биографије њених чланова.

Први утисак, који је наш нови стан на нас учинио, био је чудан. Чак је тешко наћи му поређења. Ма како да смо били сиромашни, опет смо под „собом за становање“ навикнули били да разумемо нешто, што је имало све атрибуте стана. Ти су атрибути могли бити дотрајали и лоши, столице су могле бити поцепане, орман или шифонер могао је имати само три ноге, кревет је могао бити временом изубијан, завесе прљаве и подеране, диван голих опруга, које једва чекају да се упију у свакога, ко би дрзнуо сести на њ; али, све то треба да је ту, на лицу места, не толико баш због тога, да би се збиља могао и употребити, колико више ради тога, да се поглед задовољи и умири.

Ништа од свега тога не беше у нашем стану. Соба врло нискога плафона, на коме су се рељефно, јасно опажале таванице, као оно ребра некаквога огромног скелетра, имала је облик скоро правилнога квадрата. Три малена прозорчића, од зеленкастога стакла, која изгледаху као расплакана, од влаге која се на њих навукла, гледала су у прљаво двориште црквене куће, по коме су се слободно шетале свиње, гуске, телад и свакојака домаћа живина, — нмовина, не убоге клисарке, него целога поповскога сталеза. У соби бејаше полумрачно. Поред свакога зида налазаше се нешто склопљено из дасака, које су временом добиле прљаво-жуту боју, а од којих је пре тога био начињен ђаконов кокошињак. Али је осим тога ту био и један кревет са старом, већ угњеченом

сламњачом. Крај једнога прозора парадирало је један огроман сто, на коме је клисарка годинама месила проскурице, а сада га због рабатности ослободила те дужности, и две, тако исто поштовања достојне клупице. Ми смо имали осећање, као да се налазимо у „каосу правечности“.

— Ето вам, браћо, сада и стана! Како вам се чини? Просто је, али пријатно! — рече Кирђага.

— Само, ту ничега нема! — одважи се рећи Феђа.

— То јест, како нема ничега? Прво, ту су четири дувара, плафон и патос, — предмети неопходно потребни, да се заклониш од хладноће, од студи, од непогоде; друго, ту је пећ, која даје благодетну топлоту; треће, ту су ти четири легале...

— Али, ко ће до врага спавати на тим голим даскама!

— Слушај! — Кирђага узме Феђу под руку и одведе га прозору. — Видиш ли ово двориште пуно живих створења? Па видиш ли у дну дворишта ону камару сламе? То је камара оца Ђакона, лица духовнога и поштовања достојнога; он нам не ће одрећи, ако га замолимо, четири наранка. Ха, таман добро... Почекај...

У тај се мах појави на дворишту гојазно духовно лице, у топлој, дабровином постављеној мантији, са високом, господском шубаром на глави. Кирђага истрча прво у ходник, па онда у двориште, и приђе Ђакону с молбом да нам да сламе. Кирђага је, нема сумње, био човек који се уме наћи и коме све иде од руке. Ђакон одобри и црквени чувар кроз десетак минута довуче читав пласт сламе.

— Ето вам сад, па се наместите... — рече Кирђага. И ми, уз његову припомоћ, разастремо сламу по оним даскама, покријемо је простиркама и тако спремимо постеље.

— А ја за себе и немам шта да спремам! — изјави Кирђага. Покојни је клисар спавао двадесет и пет година на овом кревету, за то га клисарка и цени као неку светињу, и само је мени као добром познанику допустила, да на њему спавам.

— Али, где ћемо да оставимо наше огртаче и рџбље?

— Е где сад! Где ћемо! Сад ћемо добити јексере, па ћемо све то повешати по дуварима.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Оде газдарици, добије неке грдне клинове и чекић, стане их редом укрцавати у дуваре, и наша соба убрзо добије изглед телалнице. О јексере је висило апсолутно све што смо имали: кошуље, гаће, чаршави, чарапе, цела наша бедна тоалета. Не би се могло рећи, да је све то изгледало лепо, али, за то што је по дуварима висила толика маса ствари неопходно потребних, соба је наша наједампут добила изглед собе у којој — види се — да неко живи. Ко би год погледао на дуваре, морао би у себи рећи, да овде живе људска створења.

Приликом доњег распоређивања ствари, основана је комунска библиотека, то јест: све књиге, које је ко од нас имао, стрпали смо у један кут. Том приликом изађе на видело занимљив факт: у Кирђаге није било никакве књиге. У осталом, у њега није било нигде ничега. Све што је имао, било је на њему.

Али што је било несумљиво, то је, да је наша соба била богата топлотом. Пећ се гријала, кад је клисарка пекла проскурице у првој соби до наше. А како је она поскурице месила још и за парохијску цркву, која је трошила велику количину, то је она по цео дан ложила, тако, да ми чак нисмо ни морали нашу пећ ложити.

После онолике патње од хладноће, за нас је топла соба била једна од нај важнијих погодаба среће, тако, да смо се ми врло добро осећали, ма да нам је стан у многим којечему био чудноват.

Отпоче живот по комунским начелима; али, пре но што би прешли на описивање његових појединости, хајде да се нај пре изближе упознамо са самим члановима комуне.

Порекло Феђе Будкевича није већ никаква тајна за нас. Тајна је била једино, у каквом је стању ствар његова оца. Ну, ствар та, свакојако да није била особито чиста. Није ба дава Феђа тако упорно ћутао, кад год би се повела реч о томе. Али та околност не треба да баци ни нај мању сенку на мојега друга, који је био и остао честит младић.

Међутим важно је то, што је у његова оца било пуно кћери, које су, као што се по себи разуме, биле Феђине сестре, и оне су баш и биле на терету, јер их је, пошто пото

требало издржавати. Ето како се објашњава то, да мој јадни друг, Феђа Будкевич, који је провео детињство у изобиљу и свакој удобности, у својој двадесетој години није имао ничега осим једнога пара панталона; једног капутића, који је сам собом прекројио од гимназијског мундира; онога, већ познатог огртача са црним гајтанима, који су се поносно вијугали по грудима, као неке бескрајне перече; једног јастука; једнога јоргана и нешто рӯбља, и ето зашто је морао сам да брине бригу о себи и о својем издржању.

Што се тиче члана комуне Јагелонова, он је био још жалоснија жртва прилика, но Феђа. Његов је отац био прилично богат спахија у губернији, живео је стално у Москви, живео на великој ноzi и својега сина лепо васпитавао. Па и ако је своје стање јако пореметио, живећи преко својих средстава, опет зато није очајавао. Узео је учешћа у неком удеоничком предузећу, које је по његовом мишљењу имало да обаспе породицу му златом, а нарочито је требало да буде срећа за његова сина.

Али једнога лепог дана сви конци овога напредног предузећа попуцају, и све се наде оца Јагелоновљева изјалове. Наједампут се после видело, да је он презадужен, и да му од целога имања није нигда ништа остало. Он ни онда, не премишљајући дуго, пројури себи куршум кроз чело, оставивши жену и сина судбини на милост и немилост.

Баш у то доба је Јагелонов прешао био у седми разред гимназије. Ваљало је напустити Москву и преселити се у забачену среску варош, где им је заостао незнатан кућерак, у који се једва могло како-тако сместити. Ту је мати са великом наметом гледала, да му да могућности, да доврши гимназију, па је у томе и успела. Пошто је недавно претрпео овај страшни удар, дошао је сада овамо, слабачак, болешљив и крајње неспреман за самосталан живот. Мати му је на једвине јаде могла да одвоји по седам рубаља месечно и то му је за дуго било све издржавање.

Такав је био Јагелонов.

Прелазећи на биографију Кирђаге, основаоца наше комуне, мене обузима нека бојазан. Његова ми је личност увек улевала неко чудно осећање. Све је у њега било — сама од-

лучност, он се ни пред чим није заустављао и све је насилно узимао. А кад видиш да човек јури ка циљу, свестан својега права, па макар тога права и не имао, ти му се и нехотице уклањаш с пута и правиш му места.

Кирђага је био чорек духовнога звања. Он сам, то је другаче звао. Он је о себи говорио да је „божанственога порекла“. О својему је животу укратко причао овако:

„Ја мојих родитеља нисам никада видео. То јест ја сам их морао видети несвесним очима најранијега детињства, али то се не узима у рачун. И пошто је мој отац заузимао положај сеоскога црквењака, онда мора да је био висок, сувоњав и погурен; морао је имати ретку брадицу (јер густа брада не доликује тако малом чину) и нешто мало косе на потиљку; мора да је читао и певао у цркви slabим тенором; а кад би се сусрео са црквеним настојником, мора да се од страха уклањао с пута и с пола врсте далеко скидао му капу, пред владиком пак ваљда му се језик за непце лепио и он мора да је немио; у време кад није било службе, свакако да је морао пити, као што је то према његовом звању и био ред; у опште пак мора да је био поштен човек, који заслужује добар помен. Тако ето ја њега замишљам. Што се тиче моје матере, она никако није могла личити на нашу веома уважену газдарицу — клисарку, јер је ова још и црквена пекарка, која, не само да се у опште довољно наживела, него је и својега клисара надживела, и као што, браћо, и сами видите, она, услед особитих дарова, којима ју је сама природа обдарила, обликом својим живо подсећа на тесто кад почне да расте, пре но што ће од њега да се умесе проскурице. Матер моју замишљам као створење бледога, испијеног лица, преко сваке мере танко, од прилике као оно стабљика у оне траве, што у нас по пољу расте, ма да је нико не сеје. Црквењак би је „у напитом стању“ воштио, а кад би се после истрезнио, он би жалио и тепао би јој: „ах, тужна и жалосна јаднице моја“... Ето то су производи мојега уображења, који ми замењују родитеље, пошто их ја никада нисам видео свесним очима.

„После тога долазе године детињства. Другови! Ако бисте ради били знати, у чему су се оне састојале, онда ћу вам

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

рећи: да су ме били свуда и свакојако. Штипали су ме за образ и бокове, ударали ме ногом где је ко и како стигао, вукли за уши, чупали ме за косу. Зврцкали ме по носу и по другим, за то zgodним местима. Ко ме је био? питате. А од куд ћу то знати? Биће да су то били добри сродници, који су ме, по смрти мојих родитеља, узели, да о мени бригу воде.

„За овим су дошле године учења. „Сретно, неповратно детињство. Како да те човек не воле, како да те се са задовољством сећа“, наједампут патетично издекламова Кирђага, и грохотом се насмија. „Е, браћо! ја мислим, тај што је то рекао, да је био на мојем месту, он би место тога морао рећи: „Проклето, препроклето детињство. Нека си проклето, анатемисано!“ Дали су ме, браћо, да будем државни питомац, хранили су ме трулом рибом и свежим буба-швабама, силом ми налевали у главу грчку и латинску мудрост, и тукли, тукли, тукли где су стигли, тукли анатомски, тако да на мојем организму није било једне тачке, која није била излупана, и тукао ме је свако, ко је само хтео, кога је рука засврбела, ко није био и сувише лењ. Да, сретно, неповратно доба детињства, нека те ђаво носи! И то је како коме: некоме сретно, некоме сто пута проклето.

„Али, опет зато, драги моји, ја остадох читав, и не само да сам остао читав, него је из мене изцигљао, као што видите, неописан левента и та школа није остала без утицаја на моју природу. Докучио сам наине, да има једна врста људи, којима је све дато, значи, да ти људи не треба ни о чем да се брину, а има опет друга врста, којима ништа није дато, и овој врсти, значи, остаје једно једино умовање: гледај да се користиш свуда где ти се само прилика укаже.

„На крају крајева семинарска ми је мудрост толико досадила, да сам узео своје документе, одрекао се државнога издржања, које последњих година није било ни мало лоше, и пошао на универзитет. И сада, браћо, као што вам је познато, ја немам ничега осим ево ове кошуље, која се и сада налази на мојем телу, које се развило здраво и снажно, упркос елементима и здравој памети, и које ја морам хранити и топлити, јер и само свето писмо вели: „нико не омрзну кад на своје тело, него га храни и греје“.

Такав је био живот Кирђаге, оснивача наше комуне.

ИЗ РУКОПИСА ЈЕДНОГ СЕОСКОГ ЛЕКАРА.

— Анатола Франс —

С француског превела О. Б. Ђ.

Доктор Х***, који је преминуо пре кратког времена у Сервињи-у, где је практиковао медицину од пре педесет и више година, оставио је један дневник који није намењивао јавности. Ја не бих смео штампати цео рукопис, па чак ни мало замашније фрагменте, премда данас многи мисле са Г. Теном да треба нарочито штампати оно што није било за штампу начињено. Онај који хоће да каже интересантне ствари, није довољно, па ма шта се говорило, да не буде књижевник.

Дневник мога лекара био би досадан својом монотоном једноликошћу. Међутим, човек који га написа, имађаше поред свога скромнога положаја, ретку памет. Тај сеоски лекар беше лекар филозоф. Последњи листови његовог дневника биће можда читани без много непријатности. Усуђујем се преписати их овде.

Одломак из Дневника покојног Г. Х***, лекара у Сервињи-у.

»Филозофска је истина да ништа на свету није апсолутно рђаво а ништа апсолутно добро. Најнежнија, најприроднија, најкориснија врлина, сажалење, није увек добра за војника ни за свештеника; она мора, код једног и код другог да умукне пред непријатељем. Не виђа се да је официри препоручују пре битке, а читао сам у једној старој књизи да је се Г. Никол* чувао као основе саме телесне понуде. Ја нисам војник а још сам мање свећеник. Ја сам лекар и то међу најмањима, сеоски лекар. Имам тиху и дугу практику своје вештине, и могу тврдити да, ако сажалење једино може достојно да надахне нашу дужност, оно мора за навек да нас остави пред оним бедама које ми хоћемо да умањимо подстакнути њиме. Лекар кога оно прати до постеље болесника нема ни поглед

* Никол, моралиста и теолог XVII. века.

доста чист ни руке доста поуздане. Ми идемо куда нас сажалење упућује, али идемо без њега. У осталом лекари стекну већином врло мало потребну им неосетљивост. То је једна благонаклоност заната која им дуго не недостаје. Сажалење се брзо тупи у додиру са болом; човек мање сажалева беде које може да умањи; нај после, болест представља лекару низ интересантних природних појава.

»У оно доба кад сам почињао да практикујем медицину, волео сам је страсно. У свима болестима које ми беху излагане ја сам опажао само прилику да применим своју вештину. Када се болести развијаху потпуно, по своме нормалном типу, ја налажах у њима лепоту. Морбидне појаве које су ми изгледале необичне, раздраживаху љубопитљивост мога духа; у кратко рећи волео сам болест. Шта велим? Са мојег гледишта, болест и здравље беху само чисте битности. Одушевљен посматрао људске машине, ја сам јој се дивио и у њеним нај злокобнијим променама као и у нај спасоноснијим. Био бих радо узвикнуо са Пинел-ом: Ево један леп канцер (рак)! То беху лепе речи, и бејаш на путу да постанем лекар филозоф. Само ми је недостајао геније моје вештине те да потпуно уживам у нозолошкој лепоти и да је имам. То је особина генија да пронађе сјајност ствари. Онде где прост човек види само одвратну рану, природњак достојан тог имена диви се једном бојном пољу на коме се тајанствене силе живота отимају о царство у судару грознијем од оне битке коју је онако бесно насликао Салватор Роза. Ја сам само назрео тај приказ чији су поверљиви сведоци били Маженди и Клод Бернар, и служи ми на част што сам га назрео; али покоран судбини која је хтела да будем само скроман практичар, ја сам сачувао као потребу заната моћ да хладно посматрам бол. Дао сам својим болесницима своју снагу и своје знање. Нисам им дао своје сажалење. Не дај Боже да ја ценим више од сажалења неки природан дар, ма колико скупocen био! Сажалење, то је оно кад се одвоји за другога од својих уста; то је неоцењена жртва сиромашнога човека, који, племенитији од свих богаташа овога света, даје са својим сузама комад свога срца. Због тога баш сажалење нема ник ква посла у вршењу једне професионалне дужности, па ма колико била племенита та професија.

Да бих ушао у посебнија размишљања, рећи ћу да људи међу којима ја живим уливају у својој несрећи једно осећање које није сажалење. Има нечега истинитога у тој мисли да човек улева другоме само оно што сам осећа. А сељаци код нас нису милосрдни. Тврда срца за друге и за себе саме, они живе у некој срдитој озбиљности. Та озбиљност прелази и на друге, и човек се поред њих осећа жалосне и снужене душе. Лепо је у њихној моралној физиономији то, да чувају потпуно непомућене велике црте човечанства. Пошто они мисле ретко и мало, њихова мисао сама по себи у извесним тренуцима узима свечан изглед. Чуо сам неке од њих који су умирући изговорили кратке и мудре речи достојне стараца из Библије. Они могу да буду дивни; нису ни мало дирљиви. Све је у њих просто, чак и болест. Размишљање не повећава њихове болове. Нису као они одвећ смишљени створови који себи представе своје болове много горе него што су у ствари. Умиру тако природно, да није потребно бринути се много око тога. Нај после додаћу да сви личе један на другог и да ништа особеног не ишчезава са сваким од њих.

Из свега овога што сам рекао излази да ја мирно вршим професију сеоског лекара. Не жалим што сам је изабрао. Ја сам, мислим, мало виши од ње; а ако је непријатно за једнога човека да буде виши од свога положаја, штета је много већа кад је нижи од њега. Нисам богат и не ћу бити за живота. Али зар је потребно много новаца кад се живи сам на селу? Жѐни, моја зелена кобилица има само петнаест година; каса као у доба своје младости, нарочито кад смо на путу за коњушницу. Немам, као моји славни другови у Паризу, галерију слика да покажем посетиоцима; али имам крушке као што их они немају.

Мој је воћњак на гласу на двадесет миља унаоколо и долазе из оближњих замака да ми ишту калеме. А како сам се једног понедеоника, биће сутра равно једна година, забављао у моме врту око воћака, један слуга дође да ме замоли да свратим што пре на имање звано Ле-з-Али.

»Ја га запитах да ли је Жан Блин, газда реченог имања, пао синоћ идући дома. Јер је код нас недељом пуно уганућа и није ретко да се коме сломију тога дана два-три ребра излазећи из крчме. Жан Блин није рђав човек, али у друштву воли да

пије и десило му се више пута да дочека у каквој блатавој јарузи зору понедеоника.

«Слуга ми одговори да Жан Блин није болестан, већ да је грозница обузела сина Жана Блина, малога Елоа.

«И не мислећи више на моје воћке, узех штап и шешир и упутих се пешице ка имању Ле-с-Али које је на двадесет минута од моје куће. Путем мишљах на малога дечка Жана Блина кога беше грозница обузела. Његов је отац сељак као и сви остали сељаци, с том особином да Мисао која га је створила заборавила је да му начини мозак. Та човечина Жан Блин има главу велику као песница. Божанска мудрост ставила је у ту лубању само оно што је неопходно потребно. Његова је жена нај лепша у целоме селу, вредна и брбљава домаћица са великим врлинама. Па они двоје дали су једно дете које је заиста нај нежнији и нај духовитији створић који је икада додирнуо ову стару земљу. Наследност има таква изненађења и истина је рећи да се не зна шта се ради када се ствара једно дете. Наследност је, вели мој стари Нистен, биолошки феномен којим преци преносе на потомке, изван главних особина врсте, нека засебна својства организације и природних способности. Али која су то засебна својства што се преносе а која што се не преносе, то је оно што се не зна, чак и кад се прочитају лепо радови доктора Лука и Г. Рибо-а. Мој сусед, бележник, позајмио ми је прошле године једну књигу од Г. Емила Золе; и видех да се тај писац хвали нарочитим познавањем тога предмета. Ево, вели он, у ствари, овај предак болује од неврозе; његови ће потомци бити невропатични, — а можда и не ће бити; биће их и лудих и паметних: један ће од њих можда имати и генија. Он је чак начинио и једну генеалошку таблицу да би ту мисао учинио јаснијом. Дивота! Проналазак није сасвим нов и онај који га је учинио не треба заиста да се њиме поноси; али истина је да садржи готово све што знамо о наследности. И ето како то да је мали дечак Жана Блина врло духовит! Има стваралачку моћ. Када је био не виши од мога штапа ухватио сам га више пута да бежи од школе са другим обешењацима из села. Док су ови тражили гнезда видео сам овог малишана како гради мале млинове и цеви са сламкама. Обдарен и дивљи, испитивао је природу. Његов је учитељ губио сваку наду да ишта учини са тако непажљивим

дететом, и, заиста, Елоа није још знао буквар у својој осмој години. Али, у то доба, научи читати и писати, невероватно брзо, и за шест месеца постаде нај бољи ћак у селу.

»То беше врло усрдно и љубазно дете. Дадох му неколико лекција математике и бих зачућен коју плодност објављиваше тај дух, још из детињства. Нај после, признаћу без бојазни, да ме ко год исмева, јер ће се опростити једном дивљем старцу неке претераности: са радошћу сам опажао у томе сељачету прве умне производе једне од оних сјајних душа, које се јављају нашем тамном човечанству у великим размацима времена и које подстакнуте потребом да воле колико и жаром да сазнају, испуне, свуда где их судбина смести, једно корисно и лепо дело.

»Ова и слична размишљања отпратише ме до Ле-з-Али. Ушавши у ниску салу затекох малога Елоа где лежи у великој памучној постељи, где су га његови родитељи били пренели без све сумње из обзира на озбиљност његовог стања. Дремаше; а његова мала и фина глава дубљаше подглавак као какав огроман тег. Приближих се. Чело беше ватрено; очи беху зацрвене; температура целога тела беше врло висока. Мајка и баба беху уз њега, забринуте. Жан Блин, беспослен због своје забринутости, не знајући шта да ради а не смејући да се удаљи, с рукама у џеповима, гледаше нас једне за другим. Дете окрену к мени своје омршавело лице и, тражећи ме добрим и болним погледом, одговори на моја питања, да га чело јако боли а тако исто и око, да чује некакво шуштање које не постоји, да ме познаје и да сам ја његов стари пријатељ.

— »Има дрхтавицу и зноји се често, додаде мајка.

»Жан Блин промисливши неколико тренутака, рече:

— »Без сумње унутра му нешто фали.

»Па се ућута.

»Би ми одвећ лако да констатујем симптоме једног наглог запалења мозга. Преписах му топле облоге за ноге, и пијавице за иза ушију. Поново се приближих моме младоме пријатељу и покушах да му кажем једну добру реч, једну реч бољу од истине, на жалост! Али се у мени зби нешто сасвим ново. И ако сам био потпуно хладнокрван, ја опазих болесника као кроз један veo и то тако далеко од мене да ми се чинио мали, врло мали. Та смутња у појму простора би у брзо попраћена једном сличном

смутњом појма о времену. И ако моја посета није трајала ни пет минута, ја замишљах да сам одавно, врло одавно, у тој ниској одаји пред том постељом од беле памуклије, и да месеци, године, протичу, а да ја стојим непокретан.

»Једним напрегом мозга који ми је уобичајен, на месту анализовах ове чудновате импресије и њихов узрок ми се јасно указа. Врло је прост. Елоа ми беше драг. Видећи га тако изненадно и озбиљно болесна, ја не долажах себи. То је израз који обичан свет употребљује и тачан је. Мучни тренуци чине нам се дуги тренуци. Због тога ми се учинило да оних пет шест минута које проведох уз малог Елоа имају нечега вековитог. Што се пак тиче оног привиђења да је дете далеко од мене, оно долазаше од помисли да ће дете умрети. Та мисао, утврђена у мени без мога пристанка, беше од првог тренутка узела облик једне апсолутне сигурности.

»Сутрадан, маломе Елоа беше боље. То побољшање потраја неколико дана. Био сам послао у град да се донесе леда; тај лед добро дејствова. Али петог дана болесник беше у јакој ватри. Бунцаше много; међу искиданим речима, које чух да изговара, распознадох ово :

— »Балон! балон! држим крило балона. Пење се. Небо је црно. Мама, мама, зашто не дођеш са мном? Ја водим мој балон где је тако лепо! Ходи, овде се човек гуши.

»Тога дана ме Жан Блин отпрати на друм. Врцао се као збуњен човјек који хоће нешто да каже а не сме. Нај после учинивши ћутећи једно двадесетак корака, застаде и метнувши ми руку на лакат :

— »Видите, докторе, рече, ја све мислим да њему унутра нешто фаши.

»Продужих жалостан свој пут, и ово би први пут да не убрзах корак из жеље да видим моје крушке и брескве. Ово би први пут, након четрдесет година праксе, да сам потресен у срцу због једног мог болесника, и у себи оплакивах дете, које не могах спасити.

»У брзо велика туга придодаде се моме болу. Бојао сам се да га ја добро не лечим. Затим ми се дешавало да заборавим што сам јуче преписао, непоуздан у своју дијагнозу, плашљив и збуњен. Позвах једног мог колегу, млада и вешта човека, који је

лекар у оближњем граду. Када он стиже, несрећни мали болесник⁷ који беше ослепио, спаваше сада од изнемоглости дубоким сном.

»Сутрадан беше мртав.

»Прође једна година преко ове несреће, када се деси да бих позват на савет у окружно место. Догађај је чудноват. Узроци који су га изазвали необични су; али пошто немају важности, не ћу их овде изнети. После савета, доктор С***, опћински лекар, учини ми част да ме садржи код себе на обед са још двојицом његових колега. После обеда, на коме ме обрадова озбиљно и разноврсно разговарање, пописмо кафу у докторовом кабинету. Приближујући се камину да метнем моју празну шољицу опазих обешену о оквир огледала једну слику која проузрокова у мени тако силно узбуђење, да се једва уздржах да не узвикнем. То беше једна миниатура, портрет дечји. То дете личаше тако јако на оно које нисам био могао спасити а на које мишљах сваког дана, да поверовах, за један тренутак, да је то баш он. Та препоставка беше бесмислена. Црни дрвени оквир и златни круг који опкољаваху миниатуру беху у укусу краја XVIII. века, а дете беше представљено са капутићем на пруге ружичасте и беле као какав мали Луј XVII.: али лице беше потпуно слично лицу малог Елоа. Исто својевољно и моћно чело, чело одрасла човека — под коврчастом косом херувина; исти жар у очима; иста болна благост на уснама! Над истим цртама беше исти изражај!

»Беше можда доста времена како посматрах ову слику, када доктор С*** ударивши ме по рамену:

— »Драги колега, рече ми, ви посматрате ту једну усмену породичну којом се ја дичим. Мој деда од стране мајчине био је пријатељ овог славног човека којег видите овде представљена још дететом, а та миниатура долази ми од мога деде.

»Ја га запитах, ако хоће да нам каже име тог славног пријатеља његовог деде. Он тада откачи миниатуру и пружи ми је:

— »Читајте, рече ми, овај датум записан на обод... *Lyon, 1787.* Не подсећа ли вас то на штогод?... Не?... Ово дете од дванаест година, то је велики Ампер.*

»Тога тренутка јасно појмих и тачно оцених шта је смрт била уништила назад годину дана на имању Ле-з-Али.

* Ампер, францески математичар и физичар.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Исправе из преписке Лилиенберг-Рајачић и владике Рада године 1832 и 1833.

(наставка упор. бр. 3 „Срба“)

Приопћио А. Вучетић.

У броју прије овога донијели смо у њемачком и српском пријеву писмо владике Рада (Петра II.) Рајачићу, извјештај Рајачићев на Лилиенберга и његов одговор од 1. октобра (17. септембра) 1832. Ниже доносимо изворно писмо владике Рада. Лилиенберг овим својим одговором био је овластио Рајачића да позове на договор владику Рада. Рајачић изврши то својим писмом од 27. септембра (9. октобра) 1832, које смо донијели у прошлом броју. Његову му молбу отклони владика Раде писмом од 2. (14.) октобра и. г., које доносимо под бр. II. Рајачић понови своју молбу писмом од 7. (19.) октобра и. г., које немамо, а владика Раде отклони опет молбу писмом од 12. (24.) октобра и. г. Ово писмо доносимо овдје под бр. III.

I.

Изворно писмо вл. Рада Рајачићу за ређење Богдановићево.*¹

Ваше Преосвјашченство,

Милостиви Господине!

Оскудна парохија Копитска у поповима принуђава ме молити у Вашег Преосвјашченства милост, да бисте благоизволили показатеља овог писма, именован Станка Богдановића, постепено у чин поповски произвести, почем је ова Митрополија од дугог времена, као што ће Вашем Преосвјашченству

* Ова писма вадимо из Шематизма епархије, како смо напоменули у прошлом броју.

¹ Ово писмо донијели у пр. броју као пријевод из њемачкога а сада га доносимо онако како га је писао Раде.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бити познато, удова, сљедоватељно ја не имам на кога другога обратити се с прошенијем развје на Ваше Преосвјашченство.

Што се тиче моралног поведенија предреченога Богдановића, то Вас слободно могу увјерити, да је врло чеснога. У наукам пак толико имаде вјешества, колико је нужно за овдашње свјашченство, за садашња опстојатељства.

Ако Ваше Преосвјашченство удостоји моје прошеније испунити, ја ћу Вам свагда за тај опшчеполезни зајам благодаран остати.

Препоручујући се Вашим свјатим молитвама имам чест с особитим високопочитанијем назвати се Вашег Преосвјашченства, Милостиви Господине,

Покорњеиши слуга
Архимандрит црногорски.
Петровић.

Цетиње 12 септембра 1832.

II.

Неповољан одговор владике Рада.

Ваше Преосвјашченство,

Милостиви Господине!

С највећим усхићењем имао сам чест и срећу примити Вашег Преосвјашченства препотчено писмо од 27 прошастог мјесеца о. г., у коме сам видио Ваша благопријатна изражења ради благостојанија црногорске православне цркве, о којој Ваше Преосвјашченство отеческо попеченије носи. Ја Вам именов мојим и именов цијелога Црногорскога народа препокорно благодарим и молим Ваше Преосвјашченство и у будуће садржати му архиерејску благодот и на Ваш благослов пошљати.

Једно једино скорби ме, што не могу удовлетьворити Вам састати се с Вашим Преосвјашченством, будући да нешто народња дјела а нешто и слабо сада моје здравље томе границу полагају, нити ми дозвољавају за сада лично од Вашег Преосвјашченства благима совјетима, за којима моје срце жедни, напојити се. Но имам упованије на Свемогућег, да

ће и та силна моја жеља испуњена бити и по времену да ћу имати удовољствије Вас гдјегод посјетити.

Међу тијем молим понизно Ваше Преосвјашченство, да не бисте отрekli се, у случају могла потребованија, помоћи у Духовним стварима овому народу, који ће знати уважавати и почитовати Ваш благодјејанија и Ваше за сада мени писмено наставленије, и биће ми добро дошло, од кога трудићу се да учиним благоупотребленије и Вашем Преосвјашченству признателним остају.

Препоручујући себе и сав народ овај Вашим свјатим молитвама, имам чест с отмјеним високопочитанијем и благоговјенијем називати се Вашег Преосвјашченства, Милостиви Господине,

Покорњеиши слуга
Архим. црногорски
Петровић.

Цетиње 2 Октобрија 1832 год.

III.

Поновни неповољни одговор вл. Рада на поновну молбу Рајачићеву.

Ваше Преосвјашченство,

Милостиви Господине!

С чувством оскорбленија прочитао сам Ваше високопочитајемо писмо од 7 текућег, видећи у њему Вашег Преосвјашченства горећу жељу са мнош састати се и разговорити се; а од моје стране немогући Вам а јошт много више мени удовољствити због многих препјетствија односително моје дужности к овому народу. Ја сам доиста увјерен, да та Ваша жеља, како год и моја, производи само из чистосрдачне љубави овдашњег народа и цркве благостојанију, пак за то ми стоструко тешко и пада, што не могу срећан бити Ваше Преосвјашченство посјетити и ту ствар јошт боље с молбом препоручити Вам у идућност; но надам се, да и овако не ће се тај жар љубави у Вашим прсима угасити, почем сваки Црногорац, који је срећан био свету десницу Вашег Прео-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

свјашченства цјеливати, не може довољно да се нахвали колико Ви њих отечески дочекујете и љупко предусретате. На таквом архиерејском примјерном поступању хвала Вам и на вијеки хвала.

Такођер и то знам, да Његово Превосходитељство Губернатор Далматински стара се свакојачко, да Црногорцима буде добро од стране аустринских поданика; но може и он тврдо бити увјерен, да и ја сав possibili мој труд прилажем впушавајући Црногорцима, да добро почитују и уважавају Аустринско Владјеније, и да њихове поданике љубе и да живу с њима у миру и согласију; и заиста, док сам год жив, не ћу престати о томе својски старати се, јер ја знам врло добро какво је благо имати мирољубивога сусједа, као што аустријски Императур Франц I. који по своме благоутробију шчедро излива благодост своју на нашу браћу тамошње Србље.

У сваком пак случају, кад ми унапријед обстојатељства дозволе и згодно вријеме к тому нађем, примићу себи на особиту чест и срећу Ваше Преосвјашченство посјетити моћи. Ако међутијем Ваше Преосвјашченство има мени какву препоруку од кога изручити или Ваше благе савјете дати ми, изволите молим покорно, на писму саобшчити ми или одатле, или, кад дођете у Шибеник, оданде.

Препоручујући себе и овај народ Вашем даљем благовољенију и Вашим свјатим молитвама, имам чест с чувством отмијеног високопочитанија и благоговјенија називати се Вашег Преосвјашченства.

Покорњиши слуга
Архимандрит Црногорски
Петровић?

Цетиње 12 Октобрија 1832 год.

ZGODE I NEZGODE.

(nastavak por. br. 2 „S.“)

Piše † prof. Luka Zore.

uredio A. Vučetić.

IV.

Pustimo sad neka Luko Mali raste, a zabavimo se međutim krajevima, gdje se on rodio i odrastao.

Zaglušno ili predhistorijsko doba Cavtata i Konavala jest tako zvano *Ilirsko*. Potrtajmo po toj pomrčini, eda li nešto napipamo.

a) *Ilirsko doba.*

Za ovo doba slabi su izvori. Zna se samo da i sadašnja konavoska krajina bila je negda naseljena Ilirima. Primorski Iliri bjehu pomorski razbojnici, i njihovi kraljevi za rana ratovahu s Rimljanima, koji naj poslije kraljicu Teutu nadvladaše g. 228 pr. H. Od ovoga vremena malo što znamo, ako se izuzmu *gomile*, kojih i sad ima po Konavlima. A jesu li to ilirske starine ili naše, teško je razabrati. I danas u našem narodu se čuje: „*pod gomilu, nametnut gomilu, ili mogilu*“, što bi značilo da je i naš narod pravio *gomile*, a može bit donio taj običaj iz svoje pradomovine, srednje Evrope, gdje po kazivanju starinarâ, bilo je *gomilâ* i ima ih i danas, pod imenom: Evropejske piramide. Glasoviti engleski učenjak Artur I. Evans iskopao je u Konavlima dvije-tri *gomile* i našao u njima srebrenijeh narukvicâ, zemljanih lukijernica (svijeća) i još štogod. Po tome bi se reklo da ne treba sijat u zaglušnu starinu za tumačenje *mogilâ*, nego naprotiv po nađenijem stvarima obazdrijet se ne u duboku davninu nego u poznata vremena, kad su se radovi na nađenijem stvarima vršili. Jesu li to slovenske starine ili predslovenske, idemo da vidimo.

Samo na jednu stvar u ovom koljencu obratit mi je pažnju, biva na *Buganj-greb* u Konavlima. Ispod sela *Močića* prama polju ima nekakva odulja ploča skrenuta sa svoga

WWW.LNB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

mjesta, ali ne bi se ni opazila, da je ime ne razglašuje, biva *Buganj greb*. Što je taj *Buganj greb*? *Buganj* je adjektiv od supstantiva *Bugan*, kao *Ivanj* (dan) od *Ivan*. A što je *Bugan*? A ko bi znao. Bolje nego nagadati uzalud, ostavimo da stvar s vremenom sazrije. Ako nije i ovo kakav otkaz ilirskoga vremena i jezika. Svakako to znamo da su Iliri bili i u sadašnjim Konavlima u oblasti kraljice Teute, koja je stanovala u Risnu (Rizonium). Ilirska se država na jugu prostirala do rijeke Drine (Drilon), a zvali su je Rimljani *Illyris Graeca*, da je razlikuju od sjeverne Ilirije, koja se zvala *Illyris barbara* i dosizala je do rijeke Arsije (sadašnje Arse) u Istri. Iliri su se bavili pomorstvom i bili pomorski razbojnici, za to su za rana sukobili se s Rimljanima, dok ovi nijesu njihovu kraljicu podjarmili g. 228 pr. H. Ovo je doba za Rimljane bilo historijsko, jer pada između prvoga i drugoga punskoga rata. Ne tako za ove krajeve, o kome vremenu nema spomenika. Jedino iz svjetske historije znamo da neki učenjaci misle da su se Iliri istražili pretopivši se u Grke, Rimljane i Slovene, a da su od toga plemena sadašnji Arbanasi. Tako se i zovu potomci Ilirâ¹ od Ἀλβανοί, Ἀρβανοί, a njihova zemlja Ἀρβανον i Ἀλβανον i Arbanum. Turci ih zovu *Arnautima*, a oni sebe same zovu *Skipetarima*, te znači „koji čuju, razumiju“.²

U novije vrijeme iskrslalo je ilirsko ime, te su se zvali Ilirci južni Sloveni: Sloveni, Srbi i Hrvati po pokretu Gajevu u Zagrebu,³ a ime je uzeto od Ilirske države što je bio zamislilo i osnovao Napoleon I. Od toga doba naš jezik zvao se *Ilirski*, a za naše doba u školama naš jezik zvao se talijanski: *lingua illirica*.* Ali ne treba ni spominjati da slovenski Ilirci i njihov jezik nemaju ništa zajednički sa starijem Ilirima.

¹ Jireček. Die Rom. 43; ² ibidem. Poredi. Sloveni koji govore; ³ G. 1848 i kasnije pjevala se i u Dubrovniku poznata pjesma: „Mi smo braćo ilirskog i ost.“

* Ime: *Ungua illirica* upotrebljavala je kadgod i sama dubrovačka republika, kako n. pr. već g. 1667 iza velike trešnje. Onda, kad je kralj frančeski Lujo XIV. vodio prvi navalni rat (666-8), Dubrovčani iza trešnje bili su se obratili na evropske vladare za pomoć, te i na Luja XIV i tu su mu kazali da će mu oni *nella nostra lingua illirica* (u našem ilirskom jeziku) raznositi hvale po svijetu. Tu su riječ oni tada uzeli kao sinonim opće slovenskog jezika. Poredi Srd 1904 g. Op. Ured.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Spomenika Ilirskog jezika nemamo osim nekijeh imena mjesnijeh, koja su ostala, kao *Risan* (Risinium), *Perast* (Perasto), *Trebinje* (Trivunium) i ost. Ako nijesu i imena istesana na nekijem grobovima u dvorištu franjevačkog manastira u Dubrovačkoj Rijeci, kao *Simcho*, *Bencho*. Može bit da su to i kasnija rumunjska (vlaška) imena, što će znanost i nauka razbistrit. A *Belen*, naš Plat, što Jireček spominje, nije li to može bit ilirsko ime, ako nije rumunjsko!

Vatasi (selo u Konavlima) je rumunjsko ime.

b. *Grčko doba.*

Još prije rimskoga osvojenja nastupile su grčke naseobine i u ove sadašnje naše krajeve. One se zovu korintske i korkyrejske (Corfū) naseobine. Mi od tjih vremena imamo Molunat, Epidaur, Lopud (Elaphites), Malfi (Amalfi), sadašnji Zaton i ost. Od tjih naseobina bio je naj glavniji *Epidavar*, koji kažu da je bio, gdje je sadašnji Cavtat.

Epidavar u Grčkoj (Ἐπίδαυρος) bio je na južnoj obali Argolide u zatonu Saronskom.¹ Radi zgodnog položaja i luke postane jaki trgovački grad. Poglavitno božanstvo grada bješe Asklepios (Eskulap),² koje je imalo hram i čudotvorno lječilište na polju, opasanu odasvud gorama i planinama,³ daleko od grada od prilike 10 kl. Odatle je izašlo nekoliko naseobina, koje su se razasule tamo amo po maloj Aziji. U to doba spada za cijelo i naša naseobina. Tačno ne može se uglavit epoha, ali odista biće to bilo barem tri-četiri vijeka prije Hrista. Ovo naseljivanje Grkâ počinje se g. 589 pr. H. Ovo je bila trgovačka i donekle narodna naseobina grčka, a nikako politička, jer došljaci Grci tu ne osnovaše svoju nezavisnost. Oni se namjestiše kao došljaci u tadašnju ilirsku državu i prilagodiše se baveći se brodarstvom i trgovinom. Kad su Rimljani osvojili Iliriju, smiješaše se ovi Grci s Rimljanima i pretopiše se u njih.⁴

¹ Dr. B. Bogišić nam je pričao da je on obašao u Grčkoj stari Epidavar i da mu je topografija posve jednaka našem Cavtatu. Sad je ondje kakavno selo.

² Naseljenici kod nas donesoše sa sobom i poštovanje Eskulapiju, a uspomena se uzdržala i do danas, jer općina Cavtajska ima na svom štitu boga Eskulapija.

³ Kako je od prilike polje Konavosko.

⁴ Grehota da nemamo na ruci kakav grčki onomastikon, po komu bi se mogla bolje označiti imena novijeh naseobina.

BUGARSKA UNIVERSITAT U SOFIJI.*

Piše prof. K. Jireček.

Utemeljenje bugarske universitati bješe kao daleka Fata Morgana za kneza Aleksandra Batenberga, kad mi je bila čast da služim kao generalni sekretar bugarskog ministarstva za nastavu a nekoliko doba i kao ministar. Trebalo je naj prije misliti se za uređenje osnovnih i srednjih škola. Za kneza Ferdinanda, koji uz svoje veliko zanimanje za prirodopis i umjetnost potpomagaše svaki napredak kulture u državi i za predsjednika ministarstva Stambulova, bistre i pametne glave s dalekim pogledima, otvori se u Sofiji već 1888. g. universitat, naj prije kao „viša škola“ a 1894. konačno se uredi kao universitat. Ona je bila razdijeljena u tri fakultati: na historijsko-filološku, fizičko-matematičku i juridičku (otvorenu 1892). Posljednjega zimskog semestra ona je imala po prilici 50 nastavnika, redovitih i vanrednih profesora, docenata i asistenata i oko 1350 slušalaca i slušateljica. Profesori su bili po naj više Bugari. Inostranaca je bilo samo malo, kao poznati voda malaruskog pokreta, Dragomanov i Miljukov, koji je dobro poznati historičar iz naj novije ruske povjesti, kasnije nekoliko austrijskih Slovena. Bugari se potrudili da nadoknade što se bilo zanemarilo u znanosti nadasve u ispitivanju svoje otadžbine. List „Bugarskog književnog društva“, koje jednom 1869 bješe utemeljeno od iseljenika u Braili u Rumunjskoj, a mojim je sudjelovanjem obnovljen 1891. u otadžbini, ima sada 18 knjiga u 67 svezaka. Ogromni Zbornik ministarstva nastave, utemeljen 1889. g. sastavlja niz od 21 knjige u *quartof.* sa raspravama i gradivom za poznavanje zemlje. K tome priloži ono što izdaje Prirodoznanstveno društvo (od 1905 g.) Universitat-

* Prof. Jireček stavio nam je na raspolaganje ovaj članak, koji je izašao njemački u cijenjenom *münchenskom* listu *Allgemeine Zeitung*, a mi ga u prijevodu donosimo u „Srđu“, jer se tiče nauke u Bugarskoj. A. V.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ski seminar za slovensku filologiju (od 1905. g.) i ost. U mnogim strukama inadu Bugari izvršnih strukovnjaka; navestiću dva primjera: literarnog historika i folklorista Dr. Ivana D. Šišmanova i slavistu Dr. Ljubomira Miletića, kojega su studije o istočnobugarskim dialektima izašle (1903) njemački u spisima carske akademije znanosti u Beču. I historija, geologija, botanika, meteorologija i ost. su zastupljene od valjanih ljudi.

Prama ostalim balkanskim zemljama razlikovala se nešto bugarska universitat svojim smještajem u javnom životu svoje otadžbine. U Rumunjskoj, gdje se toliko drage volje pomišlja na doba cara Trojana, u Srbiji, gdje cvjeta štovanje narodne prošlosti zajedno s poštovanjem starih narodnih pjesama i novijih književničkih radova, u Grčkoj koja se obazire na literaturu i umjetnost, kojoj nema para i koja je neprekinuta počinjući od klasične starine, domaće su universitati narodni ponos. One su uz to jedna vrsta spremišta prijašnjih i nastajnih ministara. U Srbiji na pr. nalazimo između ministara predsjednika posljednjih godina sadašnjeg poslanika u Berlinu, Vujića negda profesora nacionalne ekonomije na beogradskoj velikoj školi, i neumornog izdavača starosrpskih i novosrpskih literarnih spomenika, Ljubomira Stojanovića. U Bugarskoj je drukčije. Literarna narodna svijest i nepristrano cijenjenje domaćih duševnih radova nijesu još pružili jake žile u ovom mladom društvu. Između profesora Sofijske universitati bilo je, istina nekoliko starijih državnika, kao profesor rimskog prava, Balabanov, u svoje doba (1879 g.) prvi ministar spoljašnjih posala po oslobođenju Bugarske. Nije u vezi s parlamentarnim prilikama, da profesor Dr. Šišmanov postade ministrom prosvjete. Bugarski su profesori naime uopće zakonom lišeni pasivnog prava glasa isto kao svi službenici i cio viši klir. Bugarska narodna skupština nije ni po što svijesno zastupstvo narodne inteligencije, kao što je bilo u prvo doba iza oslobođenja, nego poslanička komora koja visi manje ili više o vladi. Svaka izjava političkog interesa sa strane profesora ili djaka stoga je u vladinim krugovima posmatrana kao prestup njihova djelokruga, kao vrsta bunjenja. U svim sporovima profesora sa slušaocima, koji su se puštali zavaditi od stranaka na javne iskaze, političko društvo ostavljalo redovito universitat na cje-

dilu. Tome se pridružuju socijalne opreke. Vladine starješine nijesu više negdašnji turski podguverneri kao Zankov, ili ljekari kao Dr. Stoilov, ili financiste, kao Načović odgajan u Franceskoj, ili Gešov, koji je odrastao u Ingleskoj. U Bugarskoj uspeše se na vladu niži društveni slojevi. Sadašnji ministar predsjednik Dimitrij Petkov (koji se nema pomesti sa svojim predšasnikom, generalom Petrovom, simpatičnim i skladnim časnikom, u svoje doba šefom generalnog štaba u srpskom ratu 1885) pripada pokoljenju zavjerenika dobrovoljaca u borbama za oslobođenje. Kao dobrovoljac bugarskih bataljuna izgubio je ruku u klancu Šipei (1877). Za kneza Aleksandra bio je činovničič u ministarstvu unutrašnjih djela, ali je bio osuđen na tamnicu, jer je upotrebljujući ministarstveni hektograf pomnožio proglas protiv kneza. Zatim je uređivao humoristički list „Svirka“ (zviždak) žestoko navaljujući na kneza Aleksandra i bješe poznat po cijeloj Bugarskoj kao „Svirčko“ (Zviždalac), koji je bezobzirno izviždavao sve ono što je bilo neugodno i rugao se svakomu vladinomu djelu. Za Stambulova postane sofijskim načelnikom i znatna potpora stranke na vladi. Prirodno je da ovaki primitivni elementi teško se mogu slagati sa školovanim domorocima.

Universitat pade napokon posve u nemilost. Bila su nadasve četiri profesora, koja izgubiše milost sadašnje vlade, juriste Danailov, Kirov i Fadenhecht, koji se već po imenu raspoznaje kao nebugar, pa i filolog Teodorov, jednom prvi rektor bugarske universitati. Decembra 1906 proslavila se stota obljetnica prve novobugarske štampane knjige nedjelnih besjeda episkopa Sofronija, a to bješe za mladu literaturu jamačno znamenita obljetnica. Ali službeni krugovi pored eminentno nacionalnog značaja svečanosti držahu se od nje daleko, samo kako se čini s lične nestrpljivosti prama nekim priredivačima svečanosti. Stoga profesor Teodorov objelodani u listu „Den“ članak kojim opiminjaše kneza na dužnosti prama narodu. Profesor nacionalne ekonomije Danailov napiše članak o uređenju činovničkih plata. Ministar predsjednik Petkov na to odgovori u narodnoj skupštini, da ima loše mnijenje o ovom profesoru; i kad bi bio ministar prosvjete, „uhvatio bi ga za uši te istjerao iz universitati“. Na to bukne besposlica željezni-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

čara. Socijaliste između universitatskih slušalaca, kojih je bilo oko 250, podupirahu ovaj pokret. Vlada je krivila pomenuta tri jurista kao tajne vode besposlice.

Bugarske universitati danas nema više. Ona nije bila uništena trešnjom, kao Leland Stanford University kod San Francisco. Ona ne postane ni žrtvom političke revolucije, kao veći broj ruskih universitati, koje biše dakako zatvorene, ali ne ukinute. Nju ubi drugi zavod, novi bugarski narodni teatar, nova sjajna zgrada, koja bi otvorena 3. (16.) januara o. g. Običavaju u Bugarskoj posvetiti novu zgradu žrtvom zaklani-com (kurban), jagnjićem, ili naj manje pijeveem. Pri otvaranju teatra zaklala se universitat. Otvaranje nije bilo nipošto pri-redeno kao narodna svečanost, nego samo kao tijesno ograni-čena tobože dvorska i vojnička svečanost. Od universitatskih profesora bili su pozvani samo neki koje je vlada naj više vo-ljela. Ovo ograničenje pobudi opće negodovanje. Slušaoci, ko-jim doznačiše nekoliko ulaznica, ne htjedoše ih primiti. Omla-dina, universitatski slušaoci, željezničari u besposlici, trgovci i građani sofijjski, koji ne bjehu dobili ulaznica, sakupe se da naprave iskaz. Vlada ne bješe nipošto prepravna, ma i da se tako moglo znati, da su po svoj Sofiji rasprodati svi zvišci na glas i da je ova trgovina što više bila mnogo poskupjela. Mi-nistar prosvjete Šišmanov, u čije je djelokrug spadao i teatar, ostane bolestan kući, Ministar predsjednik „Zviždalic“ Aleksan-drova doba uljeze u teatar kroz vrata sa strane. Izviždani su bili gosti koji su se vozili put teatra a naj prvi knez i njegov dvor. Tad ministar predsjednik bijesan s balkona od teatra za-povjedi navalu policiji, ali ova u tmuni noći pogađana sniježnim krugljama i galošama bješe izgubila glavu. Trebalo je zvati u pomoć pješadiju i konjicu da se isprazni poljana. Čudnovato je da tom prigodom niko nije bio zatvoren ili uhvaćen ma i da sofijjske novine donesoše sva imena ljudi koji su bili ranjeni sabljama.

Već sutradan, na 4. (17.) januara, prispije odmazda. Prva žrtva bješe ministar prosvjete, koji dade ostavku i kog nestane u uleknini između teatra i universitati. Odluka ministarstva naredi da se odmah zatvori universitat, da se otpuste svi pro-fesori, docenti i lektori a i da im ne nabroje imena. Narodna

skupština podložna posve vladi, pristade dakako na to. Akademski senat ne bi ni zapitan i ne povede se pravda protiv nijednog profesora. Universitatski zakon 1894. g. koji tačno propisuje modalitati zatvaranja, baciše u zapećak. Baciše na sred puta sve universitatske nastavnike i one koji bjehu vladi mrski i one koje je ona voljela i koji bjehu počašćeni pozivnicom za otvaranje teatra; stari gospari već za blagopoč. kneza Aleksandra stajahu u državnoj službi, uprav jednako kao i najmladi docenti i asistenti. Profesori objelodaniše 10. (23.) januara proglas bugarskome društvu, koji je osuđivao „posve nepriстойni noćni iskaz pred teatrom protiv kneza“ i sadržavao gorke tužbe na neznatnu potporu narodne universitati sa strane promjenljivih vlada sve do nje ukinuća, koja je narod samo osramotila pred svijetom. Slušaoci demonstrovaše na ulici, ali ih policija i konjica rasprša, pohvata i po rusku zaprati po najviše u njihov zavičaj administrativnim putem.

Stranci običavaju pri svakoj uzbuni između samih Bugara govoriti o novim „bulgarian atrocities“ (bugarskim okrutnostima) i o „bulgarian massacres“ (bugarskim pokoljima) u pomen glasovitih Gladstonovih govora o grozotama koje bjehu počinile 1876. g. muhamedanske narodne čete potporom redovite otomanske vojske pri ugušenju bugarskog ustanka. Pravi uzroci ove posljednje krize ostali su tamni zapadnom čitalačkom svijetu. Ukinuću universitati nijesu nikako krivi lakomstvo i štedljivost bugarska. Prošla su vremena, kad je narodna skupština brisala plate i kad je glasanjem ukidala mrske joj brojke. Otada su Bugari postali rasipnici. Država i općine su nagomilale dugove poviše dugova. Lakoumno se započeo skûpa preduzeća i jednako se brzo zabatale. U Sofiji ministar Karavelov sagradi sudbenom dvoru temelje; dođe druga vlada, koja ih opet dade zatrpati. U istočnoj Rumeliji započe se gradnjom konkurenene željeznice pored pruge društva Istočne željeznice; ali nije bilo novaca, koliko je trebalo, te započeta trasa ostavljena je da se razori.

Druge su vrste uzroci pada bugarske universitati. Dvije su struje u Bugarskoj. Daroviti samouci i ljudi, koji su učili na strani, uglédaju se u primjere pitomih država i žele se dohvatiti ideala moderne pravne države razvijanjem duševnog

живота na narodnoj podlozi. Druga struja prikazuje staro neznanstvo uz fizičnu snagu. Pred četvrt vijeka za svog petogodišnjeg boravka u Bugarskoj imao sam često prilike da posmatram ljude, koji su se javno i bez straha banili i nametali svojim neznanstvom. Pojavama, koje prate ovu struju, pripada nedostajanje pravoljublja a nadasve nepoštovanje domaćih zakona. Ima još ljudi, kojima je državni ideal posve orientalan i pominje na Tursku, Persiju i Afganistan. „Sultan“ — pisao mi je prijatelj po ukinuću universitatu — „ne bi drugačije postupao; vidi se koliko smo srodni s Turcima.“ Tome se pridružuje to što mnogi političari od zanata ne vide daleko i imaju pogled pomućen ličnom navisti i zastrt malenkastim pobudama stranačkih klubova. Po naj više su čudnovato kratkovidni i misle samo na sutrašnji dan; svestrano proučavanje jednog pitanja i njegovo posmatranje sa višeg gledišta odveć je teško za njih. K tomu dodajte to što se za čudo ne cijeni domaća duševna radnja, a to se nipošto ne događa u Srba, Rumunja i Grka. Osobito književnički honorari čine se posve nedopuštena zarada većini bugarskih političara. Stoga je narodna skupština prije malo godina izbrisala iznose za izdavanje Zbornika ministarstva prosvjete, koji od tada izlazi u umanjenom objemu iza duga razmaka vremena. Bugarsko književno društvo, negda utemeljeno u emigraciji sa mučno isprošenim prilozima bugarskih patriota, bilo je posmatrano prije ne mnogo vremena kao društvo za zaradu i lišeno mal ne sviju sredstava s jednog poreznog pitanja.

Bitka kod Slivnice prije više no dvadeset godina pribavila je Bugarima u Evropi veliko štovanje; ali ovo treba da bude sačuvano i ne smije biti potkopavano. Bugarima treba još marljivo raditi da sačuvaju svoje mjesto pri utakmici evropskih naroda. Ovdje se ne radi samo o sudu Srba i Grka, koji se već tačno obaziru na to, kako ukinuće bugarske universitati djeluje na osjećanje u Mačedoniji, gdje se sva tri naroda takme. Ja kao stari bugarofil znam iz svog opita samo odveć dobro, da u Evropi mnogi učenjaci i državnici drže Bugare dakako za narod, koji je fizično jak, ali bez dara za duševno radnju. Pokojni ministar Kállay, negda jedan od sastavljača statuta za autonomnu zemlju Istočnu Rumeliju, kazao mi je često puta,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

da se Bugare procjenjuje; da je politički talenat jednog Stambulova¹ osamljen, da je bugarska inteligencija uopće bez talenta. Hajka bez osnove na Grke god. 1906. svrati pažnju na slične glasove i u evropskoj štampi. Bugarski državnici imali bi ipak razumjeti da se ne mogu steći simpatije pitome Evrope i Amerike nasrćajem protiv narodne visoke škole, koja je branište znanosti i literature.

Mnogo ljudi u Bugarskoj drže kao vjerovatno da će narodna universitat bit opet uspostavljena. Ali nje obnobljenje bilo bi male vrjednosti za duševni život u zemlji, ako bi universitat imala biti uprav periodična škola, koju izmjjenice jedna stranka otvara a druga pri prvoj promjeni ministarstva zatvara. Beč, februara 1907.

* * *

Profesor Jireček nadodaje poslije ovo: Novi događaji pretekli su djelomično moj članak. Vlada dade pohvatati sve slušaoce ukinute universitati i dovesti pred povjerenstvo za novačenje. Oni koji su bili sposobni, bili su odmah pridržani u vojenoj službi, i profesorski sinovi. Što bi bili rekli Bugari 1979. g. pri ustanovljenju narodne vojske, kad su je pozdravljali klikovanjem, da im se prorokovalo da će ona nakon četvrt vijeka služiti kao neka kaznena satnija. Tako se nije ni u Rusiji radilo pa ni za jednoga Bogoljepova ni Plehve-a. Čuo sam da je ministarstvo predložilo skupštini nov universitatski zakon. Iz njega se bistro vidi da je glavna tendencija Petkovljeve vladavine: uništenje universitatske avtonomije. Sve profesore imenuje vlada bez ikakva prava predlaganja sa strane universitati. Vlada imenuje i sve dekane i rektora. Obnovljena universitat biće dakle zavod policajno ureden za vladine kreature. Nijesam pak mogao saznati kako se stvar dalje razvila.

¹ Zloglasni i nesretni Stambulov! Ured.

WWW.UNILIB.RS

Летњој ноћи.

П. Ј. Одавић. Београд.

Кажи ми, кажи, тиха летња ноћи,
Кажи ми чуда што их мрак твој диже
Пред духом људи, чије топло срце,
Под крилом твојим, све би к небу ближе!

Кажи ми снове, што 'но само теби,
Девојче много поверава тајно,
С прозора свога, кад већ сумрак падне,
И ветрић крене да ћарлија трајно!

Кажи ми жеље, кажи мисли оне
Што сенке твоје на свој начин буде,
И њима чежњом наша срца плаве,
И вечно њима уљуљкују људе!

Кажи ми песме, да их и ја чујем
Што младост сада без гласа их поје;
Кажи ми живот невидљивих бића,
Што сад у мраку около нас стоје!

Кажи ми, кажи, тиха летња ноћи,
Кажи ми тајну чиј' се дах сад вије;
Кажн ми, ноћи, чуда мира твога:
Кажи ми сунца што их мрак твој крије!

✝ ПАЈА МАРКОВИЋ-АДАМОВ

Српску је књигу опет задесила несрећа, јер је смрт покосила Пају Марковића-Адамова у ноћи између 11. и 12. (24-25) јануара у Сријемским Карловцима.

Он је био за 26. година гимназијским професором у С. Карловцима и творац и до смрти уредник „Бранкова Кола“. Паја бјеше омилио Србима као приповједач из живота нашег народа у Војводини и тим је много задужио српски народ, јер износећи у дивним реалистичким приповијеткама народни живот доказао је свијету да Србин има велику душу и да племенито осјећа. Свој је књижевни рад започео назад тридесетак година подижући Српство пером. Овим својим радом не само што је створио красно дјело, него је и показао пут многим другим српским приповједачима, који су се у њ угледали и угледају по свим нашим крајевима. Као примјер навестићемо његов „Јоле“. Грехота само да је ово своје писање одавна прекинуо. Разумијемо зашто. Разноличан га је рад држао запослена све до смрти око „Бранкова Кола“, које је његовом заслугом унапређивало српску књигу и одгајало млађе књижевнике и омиљело по свим нашим крајевима.

Он оставља у српској књижевности иза себе свијетло име, а у кругу пријатеља српске просвјете и српског напретка вјечан спомен. Слава му!

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ. — ОСЈЕНЕ I ПРИКАЗИ.

Др. Л. кн. Војновић — Дубровник Једна Историјска Шетња са 55 слика. Београд. Изд. Трговине Ј. М. Павловић и Комп. Штамп. Димитријевића. 1907. Цијена 3 К.

Ovo je po svojoj vanjskoj opremi, po dobroj hartiji i lijepim slikama vrlo krasna knjiga u zgodnu formatu. Radujemo se da ćirilovicom imamo knjigu, koja će služiti ne samo Srbima i Hrvatima, koji imaju doći u Dubrovnik, nego i svakomu našem čovjeku, koji hoće da pozna Dubrovnik i njegovu historiju ili koji uči našu knjigu. Svakomu će Vojnovićevo djelo biti neophodno potrebno, jer tumačeći srpski, zorno mu predložuje predmete. Osobina je u ovoj knjizi da između slika ima ih, koje nam prikazuju javni rad starih Dubrovčana u raznim strukama društvenog i državnog života. Takim slikama pripadaju: dvostruki grb dubrovačke republike, koji se nalazio na čelu nekih isprava republike, dubrovačka putna isprava iz XVIII. v., državni pečat, državne zastave Libertas i S. B. U te ćemo uvrstiti i sliku slavnog otadžbenika Marojice Kaboge i sliku polače Velikog Vijeća. Ove zgrade više nema, jer je općina nenarodne stranke vandalskim svetogrdenju srušila da gradi dubrovački općinski dom u „lombardskom“ stilu. Glede ostalih slika istaknućemo da između osam i više slika kneževskog dvora ima ih više lijepih i poučnih, da ima više slika cijelog grada, tri franjevačkog a tri dominikanskog manastira, koji su znameniti i za umjetnost i za duševnu kulturu. Ima više slika dubrovačkih utvrda Lovrijenca i Minčete; ima ih koje predstavljaju umjetnost u Dubrovniku kao ona Gospe i njena kubeta, gotskog balkona na Prijekom, Venere i Adonisa, sv. Nikole slikara Nikole Dubrovčanina, palače Skočibuh u Tri Crkve, dvorišta Đorđićeve vile u Gružu, manastira na Lopudu, dvora kneževa na Lopudu, dvorca Skočibuha na Šipanu. Više slika prikazuje ljepotu karakteristične vegetacije u Dubrovniku

WWW.ONILTB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

kao: Poma u dubrovačkom vrtu, Bor stražari pred gradom, Glušice (amerik. agave), Čempresi Mihajla, Platani na Trsteno-me. Knjiga donosi i više slika o ljepoti prirode i prizora, kao sliku Rijeke kod Rožata, Ispod grada, Rrta na Dančama, Vrata od Pila, Mjesečine pod Lokrumom, Pogleda na Dubrovnik s Ploča, Pogleda s Brsalja na Lovrijenac i druge. Pa i ako se ne može zahtijevati da privatno preduzeće u maloj knjizi donese sve što je znamenito, može se tvrditi da bi knjiga bila dragocjenija, kad bi donosila još kakvu sliku da nam prikaže i druge naše slave kao n. pr. Manastir na Lokrumu, crkvu Jezusovaca, kojim je pripadao naš slavni Bošković, kapelu u bašti oko „Banove“ kuće na Konalu, gdje je, kažu, stanovao Car Dušan, pa pošto je knjiga pisana srpski i sliku jedine pravoslavne crkve u gradu; pa kad je pisac donio i vrata kneževskog „Dvora“, mogao je donijeti i drugu stranu sa dragocjenim kucalom. Ali i bez ovih slika knjiga je njima ljepo ilustrovana.

Djelo samo pisac nazivlje *historijskom šetnjom* i dijeli ga u tri česti ili poglavlja; prva čest sadrži naime historiju, druga se bavi naj znamenitijim zgradama u Dubrovniku a treća opisuje naj znatnije i naj krasnije okolice grada. Ovo je drugo izdanje „Voda kroz Dubrovnik i okolnih mjesta“, koji je 1893. g. izašao prigodom otkrića Gundulićeva spomenika, ali povećano i ukrašeno, pa kako je svrha „Voda“ bila da ispriča u kratko povjest Dubrovnika, prirodne ljepote i djela prijašnjih pokoljenja, ista je svrha i ove šetnje; samo pošto je djelo prerađeno, popunjeno i ukrašeno i štampano ćirilovicom, može se smatrati novim i stoga ima i drugi naslov.

Treba odmah u početku pohvaliti da kako je pisac u „Vođu“ bio izjavio želju prigodom otkrića Gundulićeva spomenika da Srbi i Hrvati na klasičnom tlu stare slobode zaborave prijašnju neslogu, tako i sada radujući se, da o stotoj obljetnici pada republike Sloge spaja Srbe i Hrvate, posvećuje djelo osvitku ove Sloge.

Samo vješto pero L. Vojnovića može onako krasno pisati kao on, t. j. pjesničkim poletom i otadžbeničkim darom i pripovijedati historiju našega grada. Ako koji „Vođ“ može navesti Srbina i Hrvata da posjeti Dubrovnik, to može naj bolje

postići Vojnovićeva knjiga, koja nije samo historijska nego i pjesnička „Šetnja“. Ali ona ne služi samo putnicima, nego je potrebna i svim našim ljudima, koji se bave knjigom, a nada sve, i našoj omladini, jer sadrži historiju i opis stare „slovenske“ Atine, koja je kroz vjekove držala žežlo moralnog prvenstva u našem svijetu. Zato bi se ona imala naći i u svim našim školskim bibliotekama i u rukama svih đaka i imala bi doživjeti više izdanja.

S ovih razloga pisac ima biti ne samo pripovjedač nego i učitelj i treba da nastoji da učenik po mogućnosti usvoji njegovo gradivo i da ga ne pretrpa, da mu razdijeli gradivo u ne preduge jedinice i da ove budu bistro označene. Zato je potrebno i sintetizovanje i tačno hronološko ograničenje dijelova historije. Tako označenje hronoloških granica svakog dijela u kratku uvodu, koji u malo redaka navodi pregledno, sintetično, cio put koji se ima preduzeti i završan kratak epilog bistro određen hronološkim granicama, zgodna su sredstva za shvaćanje i usvajanje gradiva. Ovaj je postupak prirodan za historiju a hronološke su granice kao čavli koji čvrsto drže predmet.

Pisac kao učitelj treba da bude umjeren u priopćivanju gradiva i da ne pretrpa čitaoca, učenika, treba da kaže samo ono što je neophodno potrebno za svrhu.

Za konkretan primjer navesti ću prvi dio „Postanje“ imalo se izričito protezati od naj starijeg doba, recimo, do 1358. g. t. j. do višegradskog ugovora s Ljudevitom I. Velikom, od koje godine sâm pisac započinje drugi dio t. j. „Sjaj“. I pravo je, jer kad se Dubrovnik oslobodio mletačke zaštite, postao je slobodniji. Zašto iz „Postanja“ mogle su se ispustiti manje znatne stvari. Napose ću još nešto istaknuti. Pojedini djelovi mogu sastojati iz više pojedinih slika vješto vezanih sa malo riječi jedna s drugom; tako se ograničuje gradivo a svaka mu je čest vrlo zanimiva.

Još jednu misao. S opisom pojedinih zgrada može se vezati jedan dio historije. Dobro se pisac osvrnuo na uzajamni uticaj našeg Primorja i daljeg mu zaleda i tomu je mogao možda odrediti osobit dio ili dajbudi koju sliku, premda o tome ima na više mjesta obilna gradiva. Treba još koja sitnica. Na strani 21. i na 22. napomenut je Ladislav Veliki mješte Lju-

devita Velikoga. Za općinsku polaču i pravoslavnu crkvu nije napomenut prof. Dr. Emil Vecchietti koji je izradio nacerte za te zgrade.

O Cavtatu, nema osobita dijela kao o Lastovu, Mljetu i Šipanu, a Cavtat, kolijevku Dubrovnika, posjećaju stranci a ove otoke ne posjećaju. Stoga je trebao dio za Cavtat.

Ali sve što se ovdje reklo iščezava prama vrijednosti knjige, koju preporučujemo svakomu a nadasve omladini po našim krajevima, jer nije lijepo da čovjek, koji se bavi našom knjigom ne pozna historiju i spomenike stare naše Atine, kad mu ova krasna knjiga nada priliku da se upozna s Dubrovnikom.

A. Vučetić.

БИЉЕШКЕ. — BILJESKE

† Giosuè Carducci. (Đožuè Karđuèi), koji je nedavno dobio osobitu mirovinu od Italije i Nobelovu nagradu od dvije stotine hiljada kruna za pjesništvo, umro je u Bolonji 16. o. m. Italija je sva u žalosti, jer, kao što su Viktor Emanuel, Cavour, Mazzini, Garibaldi stvorili materijalno Italiju, tako pripisuju Carducci-u da je nju stvorio intelektualno. List „Il Giornale d' Italia“ kaže da su od njega nanovo Italijanci naučili da ljube otadžbinu i da se klanjaju ljepoti. Kralj, kraljica Elena, svi princevi kraljevske kuće, ministri, senatori, poslanici i starješine sviju vlasti otposlaše telegrafska sažaljenja porodici velikog pokojnika. List „La Vita“ kaže da Karđuèeva golema književna radnja od šezdeset godina

u svakoj književnoj struci bila bi dostatna da proslavi stotinu historičara, kritičara, pjesnika i odgajatelja. „Il Messaggero“ zove ga prvim prozatorom obnovljenog talijanskog naroda.

I njemačke novine donose mu duge osmrtnice ističući njegov genij. „N. F. Presse“ bečka kaže da je Karđuèeva pjesma znala nadahnuti italijanske junake na sjajne podvige i da je pjesnik stranom zaslužan za osvojenje Rima, o kojem je on sveđ sanjao. Drugi ga list zove pjesnikom slobode i nezavisnosti Italije. Treći kaže: ne samo Italija, nego vasioni pitomi svijet gubi u njemu jednoga od naj većih lirskih pjesnika sviju doba, ponos Italije, koja da ga pravom žali kao jednog od naj većih i naj plemenitijih svojih sinova.

Senat će mu odati poštu kao i Manzoniu i Verdiu, te će mu postaviti bistu u jednoj senatskoj dvorani.

Bio mu je sprovod o državnom trošku. Kralja je pri sprovodu zastupao *Conte di Torino* a ministar Rava zastupao vladu italijansku.

Carducci se 8 februara razbolio od hunjavice, koja se pretvorila u zapalu cijele pluća, te ga je zanjela u vječnost.

Od njegova se života ističu neke glavne crtice. Kao mladićak, kad je učio latinski, marljivo je prevadao iz Cicerona, iz Salustija, iz Tacita; naučio je na izust mal ne cijeli Vergil, pak Oraca, Katula i Tibula; mnogo je učio talijanske pisce; naj miliji mu bješe Dante; zatim Foscolo, Giordani, Leopardi i Tommaseo; kao dijete bješe pročitao Manzoniève *Promessi sposi* sedam puta. Učio je zanosom grčki tako da je osladivao izvrsnosti ovog jezika. Učio je zanosno historiju, filozofiju diveći se Giobertiu, Rosminiu; učio je Kanta, Hegela, Spencera i Darvina; poznao francesku, njemačku i inglesku literaturu, cvijet spanjolske drame, Cervantesa i Camoensa. Poznao je srpske narodne pjesme. Bio je strasno načitan. On je 1860. g. bio postavljen za licejalnog profesora u Pistoji, pa iste godine za profesora u universitatu u Bolonji Svi glasoviti ljudi, koji su dolazili u Bolonju, posjetili bi ga. Tako i Mommsen. Mnogo

je učio i nabavljao mnogo knjiga, tako da je trebalo da s njih nabavlja prostraniji stan. Imao je mnoštvo monografija o obno i Italije, jer je sam mislio napisati historiju ujedinjenja Italije, što nije mogao da učini. Carducci je ljubio veoma svoje učenike. Između njih bi se njegova duša pomladila a s njima kad je bio, nestalo bi mu s lica obične osornosti. Njegovo tumačenje Danta ili Petrarke bilo je intelektualna naslada učenika.

Sprovod mu je bio 18. o m. o podne. Cijela je Bolonja bila u žalovanju i s toga svi dućani zatvoreni; svi fenjeri užeženi, ali obaviti ernom koprenom a s prozora visili erni sagovi.

O podne se ulice napušta svijeta. Kažu da je preko što tisuća duša bilo nazočno sprovodu. Kad su mrtvi ostaneci pjesnikovi stavljeni na kola, uputi se beskonačna povorka. Mnogi se uspinjahu uz stubove portikâ, mnogi gledahu s krovova, svi prozori bjehu zapremljeni od što više gledalaca. Grobna tišina pratila je lijes. Gospode i djevojke izasipahu ga ljubicama i sunovratima. Povorka trajaše cio sahat a zatvarahu je kocije i veliki vozovi krcati cvijeća. Na gradskim se vratima povorka razide a samo prisni prijatelji otpratiše mrtve ostanke do prevremenog groba; ali su oni kasnije sahranjeni u kapelu Čertoze, koju je općina darovala u tu svrhu porodici.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

III.

(Наставак).

Тестаменти.

7.

Ja Nicola Sauinou ostauiam Simuovi chieri 10 ducata od dundouieh dobara; takogier ostauiam Stanuli ducata 10 od recenieh dobara; Vizzi 10 dukata, Vizzinoj chieri 10, cad im srechia iscoci sa vjerit se; Stanuli Petrouoi 10, Vizzi Petrouoi 10, Vizzenzu Malomu 10; ne drugo, nego da Boga mole sa mene i da se spomenu od dusce moie, coiu im p(r)iporuieuiem i tebi dumo¹, da im spomenese ovi moi Testamenat, necha snadu po smarti moiои da mi se spomenu coie dobro uciniti.

Io Andrea Ponterigi Parocho di Santa Madalena confesso, anzi dichiaro l'ordinatione sudetta eker stata fatta da sudetto Nicolo Sauinou sano di mente, et questo prima tre giorni della sua morte, la quale ordinatione ho scritto di mio pugno proprio cosi richiesto et di volonta del sudetto quondam Nicolo Sauinou.

Die 12 februauī 1664.

Presentat. S. Junio Michaelis de Sorgo vni ex dd. Coss.p Reu.m D. Andream Ponterighi & ne lapsus temporis prejudicet & Petrus.

Транскрипција.

Ja Никола Савинов оставјам Симовој ћери 10 дуката од дундовијех добара; такођер оставјам Станули дуката 10 од реченијех добара; Вици 10 дуката, Вициној ћери 10, кад им срећа искочи за вјерит се; Станули Петровој 10, Вици Петровој 10, Виценцу Малому 10, не друго, него да Бога моле за мене и да

¹ попе, од наслова дум (*dominuo*) што се дава католичким свећеницима.

се спомену од душе моје, коју ја припоручујем и теби думо, да им споменеш Ови мој тестаменат, нека знаду по смрти мојој, да ми се спомену које добро учинити.

Пријевод: Ја Андија Понтериги, парох Свете Мандалијене, исповиједам, што више читујем да је горња наредба била учињена од напоменутог Николе Савинова здрава од памети, и то три дана прије смрти, коју наредбу сам уписао својом властитом руком, тако замољен и по вољи напоменутога Николе Савинова.

12. фебруара 1664.

Приказано Г. Јунију Михову Соргу једному од ГГ. консула по поштованом Г. Андрији Понтеригхи и да не шкоди пролазење времена.

8.

Jesus Maria Josef adi 25 luglio 1773 Ragusa.

Nahodechi se ja Orra, sgena pokoinoga G. Scisca Gondole, sdrava po millosti Bosgiom u tielu i u pameti, alli vechie u etati avanzana i sguidechi dispognatti od onega seto moghu, einim ovi moi naiposljednji testamenat, s kojem cassavam i annullavam suaki drugi, koi bi se nascio od menne ucignegn, hottiusci da ovi sam ima svu jakos i krepos.

Naiparvo priporucivam moju dusciju G. Boghu, da bi se sa gnegovo priveliko millosarchie smilovo na gnu i prostio ioj sue gne griehe i priveo je u slavu raisku. Takoghier priporucivam se i Blasgenoi Dievizi Marij i momu Anghielu strasgianinu, da bi sse dostojali utech se sa menne prid Pristogliem Bosgianstveniem.

Ostaugliam paka sa Decime i Primizie u obicijajne tri zarque to jest u Gospu Veliku, u svete Vlasi i u Gospu od Danacia po perperu u suaku jedan put samo.

Od suega moga, seto ja moghu dispognatti, illi sa quarat od moje parchie, ne biusci imala braccie, illi u conat od moje ereditati sa biusci ia ereditarola, ili na koi mu drago drugih nacin, sue ostaugliam D. Niku Ferrichiu Paroku, illi onemu sacerdotu, koj budde assistiti na mojom smarti, sa da ucinni onu seto sam(m)u ia naredila u ovoj kgnissi, seto se naghie satuorena u onemu momu Testamentu, sa da on isuarsei i sod-disfa moje obbleghe od conscienze, er sam tako darsgiana.

Cinim ereda G. Sciseha, mogha sina.

Cinim epitroppe od ouega moga Testamenta G. Mata Frana Ghetaldi, G. Milha Frana Tudisi i G. Lukseiu Pala di Gozze.

Hoc autem Testamentum nullo testimonio rumpi possit. Laus Deo.

С двора :

Die 27 Aprilis 1776.

Mī DD. Coss. Ser Bona et S. Sorgo et de sup^{te} S. Martolizza Cerva (повише овога је написано Zamagna ?) e DD procuratoribus civitatis, et S. Ghetaldis e DD fudiribus ad extractum, apertum, lectum et publicatum nec non admissum ad Registrum.

Faccenda.

Testamento della Sig.^a D. Orra moglie relieta ? di quondam S. Sigismondo Matteo Sigismondo di Gondola.

Ego Nicolaus Pauli de Gozze Iudex.

Die diesa.

Nota quod controscripta epistola reperta in controscripto testamento tradita fuit controscripto R. D. Nicolao Ferrich per suprascriptos DD Consules.

Registrato (Мјесто Печата).

Транскрипција.

(Пријевод) : Јесус, Марија, Јосеф, дне 25 јула 1773 у Дубровнику.

Находећи се ја Ора, жена покојнога Г. Шишка Гондоле, здрава по милости Божијом у тијелу, и у памети, али веће у етати¹ аванцана² и жудеће диспоњати³ од онега што могу, чиним ови мој нај посљедњи тестаменат с којијем касавам и анулавам⁴ сваки други, који би се нашо од мене учињен хотиуши⁵ да ови сам има сву јакос(т) и крепос(т).

Нај прво припоручивам моју душу Г. Богу, да би се за његово привелико милосрђе смилово на њу и простио јој све ње гријехе и привео је у славу рајску. Такођер припоручивам се и Блаженој Дјевици Марији и мому Анђелу стражанину, да би се достојали утећ се за мене прид пристољем Божанственијем.

Остављам пака за дечиме⁶ и примције⁷ у обичајне три цркве, то јес(т) у Госпу Велику, у свети Власи и у Госпу од Данача по перперу, у сваку један пут само.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Од свега мога што ја могу диспоњати, или за кватр⁸ од моје прџије, не бијуши имала браће, или у конат⁹ од моје ередитати¹⁰ за бијуши¹¹ ја ередитарола¹², или на који му драго други начин, све остављам Д. Нику Ферићу, пароку, или онему сачердоту¹³, који буде асистити¹⁴ на мојом смрти, за да учини оно што сам (му) ја наредила у овој књизи, што се нађе затворена у овему мому Тестаменту, за да он изврши и содисфа¹⁵ моје облеге¹⁶ од коншиенце, ер сам тако држана.

Чиним ереда Г. Шишка, мога сина.

Чиним епиитропе од овега мога Тестаamenta Г. Мата Франа Геталдића, Г. Миха Франа Тудиси и Г. Лукшу Пала ди Гоце.

Пријевод: Овај пак тестаменат да се не може разбити никаквијем свједочанством. Хвала Богу.

(С двора:) Дне 27 априла 1776.

Од Пр. Господе консула: плем. Боне и С. Сорга и плем. Мартолице Черве и Госп. градских прокуратора . . . и плем. Геталди и Госп. судача изађено, отворено, прочитано и проглашено и стављено у регистар.

Опорука Госпође (Г.) Оре Фаченде удова покојнога плем. Шишка Матова Шишкова Гондоле.

Ја Никола Павлов де Гоце судач.

Истог дана.

Забилежи да горенапоменуто писмо нађено у горенапоменутому тестаменту би предато истому пошт. госп. Николи Ферићу од напоменуте Госп. консула.

Регистровано (L S.)

¹ доба живота ; ² постарјело ; ³ располагати ; ⁴ уништавам ; ⁵ хотивши као хотећи ; ⁶ десетине ; ⁷ првине ; ⁸ четвртину ; ⁹ рачун ; ¹⁰ оставштине ; ¹¹ бивши као будући ; ¹² баштиница ; ¹³ свећенику ; ¹⁴ назочан, помагати ; ¹⁵ задовољи ; ¹⁶ дужности.

9.

Iesus, Maria, Iosef.

Dubrovnic u mojom kucei u gradu.

Na 10 decembra godiseta od porodiegna Jesussova 1806.

Nahodeci se ja Nikka, sgena pokojnoga Antuna Bettere, nemocna, ali u pameti sdrava i ne snajuchi ejassa ni ure od moje smarti cinim ovi moj parvi i najposledgni testamenat, koj hochju da ima suu jakos od moje najposledne voglje.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Najparvo priporucivam moju Duseju Gospodinu Bogu i Blasgenom Dievizzi Marij, da sse dostoji privestit je u slavvu raisku.

Ostavgljam sa decime i primizie u tri obicjane zarque, tho jes u gospu veliku, u sveti Vlasi i u Gospu od Danacia u suaku po jednu perperu sa jedan put.

Ostavgljam najparvo momu pridraghomu brattu Marcu quarat od moje parcije dotale sa onu gliubav, koju sam ja gnemu svegh nosilla.

Ostavgljam pako ereda dobara moga Musgja mojom pridraghoj rodizi Nikki Giva Facende, mojem pridraghijem rodiazima Antunu Frana Liepopilli i Baru Pera Betterre, i gnihovjem eredima najparvo tissueju dukata, koju je moj pokojni muse vratio od svojeh dinara confraterniti antuninskoj sa drugh visce basetine moje parcije u Konavlima.

Ostavgljam josetera istjem odisgara recenjem vas dinar od miglieramenata, koja su se od nasad tridesti i dva godiseta do sadara na recenoj basetini ucinilla, er hocju da sse budu stimat i platiti, ako usimam rasloga od moga bratta Marcha.

Ostavgljam na svarhu istjem odizgara recenjem jedno cambio od tri tisucie i dviesti dukata na ime D. Mara Chipre, koje cambio rasumijem i hocju, da ga on mosge vratiti, illi platiti, kako hocie, illi u dinarima effettivjem, ili s kojom venditom censualom bes ikakva censa.

Sve seto sam odisgara dispognialla, hocju da recena Nikka Giva Facende i receni Antun Liepopilli i Baro Beterra budu se jednako rasdjeliti meghju gnima, kojem ostavgljam sve recene dinare s ovom kondizioni, da svaki od gnih bude davat na godisete po dvadesti dukata manastieru dumana svete Chtarine u gradu, dokle dumne professe od koraa budu stati i sussistit u recenomu manastjeru moleci ih, da me budu priporucivati Bogu na gnihovjem molitvam.

Dichiaravam od vechje i potvardivam s mojem giuramentom, da u gragju od kuceje mglinze, tieska od uglja i gustierne na rečenoj basetini ueignene spengialo se vechje od trista i peset zechina, koje je moj pokojni musge primio u parciju i sato ako imam rasloga moj ered nema ih vratiti momu bratu Marchu.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ostavgljam malomu Peru sinu Bara Beterre sosjer, pa-
prenizu od srebra i orlogio od sepaga.

Ostavgljam Antunu Frana Liepopilli segettu sa gnegove
diezze.

Ostavgljam sa legat svako godisete affikat od buttighe
pod mojom kucehjom, u kojem sadara stoj mestar Ilija Kukiza,
mojom pridraghoj kusgini Dumni Gertrudi Giva Faccende,
dokle je sgiva.

Ostavgljam sa legat svako godisete affikat od drughe bu-
tighe pod mojom kucejom mojem dievoikam, koje me budu
vjerno dosluscgiti do moje smarti, osvem gnihovjeh plataa i
Anizi sgeni Nikole vojvode, dassе one budu djeliti jednako,
dokle budu sgive.

Ostavgljam Mari sgeni Miha Svargotte samo moju robu,
koja se naghie u mojom kamari po mojom smarti, a ne slato
ni srebro, ni dinare, ni setogod se naghie nesrojeno ; ostavgljam
jostera recenoj Mari setogod ona recee da jom ie od potrebe
od tarpese i komina, sa onu gliubav, koju je ona meni svegh
ukasala.

Ostavgljam moju kuchju s buttigam, u kojem sadara pri-
bivam, malomu Cristu Vlaiki sa gljubav onega, cigovo ime nosi.
Ako bi paka receni Cristo umro bes djezze (seto molim Boga,
de se nigda ne dogodi) hocju da recenu kuceju s buttigam
bude imati najstarij sin Giva Vlajehi. Alli kada bi se dogodilo,
da receni Givo Vlajehi neusima sinova (seto ne dopustio Bog),
tadara ostavgljam recenu kuceju s buttigam mojom pridragom
rodizi Nikki Giva Facende i mojem pridraghjem rodiazima
Antunu Frana Liepopilli i Baru Pera Beterre i gnihovjem ere-
dima, dassе oni budu rasdjeliti jednako meghju gnima. Kada
bi receni Cristo, ili koi drughi sin Giva Vlajehi imo affictavet
drugomu recenu kuchju, hocju tadara, dassе bude preferiscat
moja kusgina Aniza Giva Facende, kad bi jom bila od potrebe
sa prez rasluscgiti.

Naregivam i hocju da moj ered bude dati djevoizi Marij
spravjenom osvem gne plataa sto dukata i parsten s korniolom.

Naregivam i hocju, da moj ered bude dati djevoizi Marij
za gne spravvu dvjesti dukata.

Hoceju na svarhu, da sse bude vjerrovati mojoj djevojzi Marij, koja sna sve seto je robe tugije u kuchi mojom sa da svak bude imati bes questioni ono seto je gnegovo.

S blagossovom Bosgijem i mojsem sasivgljem i cinim moga ereda universaloga pridraghoga neputa Giva Vljajchi od svjeh mojih stabila, mobila, dinara, i od svegha, seto ja moghu dispognat isvan onega seto sam odisgara dispognalla, moleci ga da sve isvarsi s pomgnom i dâ svakomu svoje, kako sam ja naredila.

Cinim i sasivgljem sa epitrope od ovega mogha testamenta Gospara Nikollu Giva Sorga, Gospara Orsatina Ragninu i gopara Giana Vljajchi, kojih molim, da cinu podpuno isvarsiti ovi moj testamenat.

I da ovi moj testamenat nemosge biti rashjen s ikakvom sviedosgbom.

С двора :

Die XXVI Februarii 1807.

..... DD. Coss. extractum, apertum, lectum et publicatum nec non admissum ad registrum. Tromba.

Die XXVI Feb.

..... Dd. Coss. et ad instantiam ac pro interesse Ser Marci Milli Boscovich Sgiarco (riverius) retulit se sequestrasse presentem testamentum ita nulla possit usq Tromba.

Die XXVII Feb. 1807.

De voluntate suprascripti S. Marci Milli Boscovich seg moderatum supradictum quoad omnia legata relicta a controscripta Testatrice Petro filio S. Bartholomei Prosp Bettera remaneat sequestrum quoad alia omnia in suo pleno robore et vigore. Tromba.

Die VII martij 1807.

Moderatum iterum contrascriptum Sequestrum de voluntate contrascripti Ser Marci Milli Boscovich sequestro remanente in sui robore solummodo quoad consequentionem integre dotis retroscripte Testatricis et totius dotis sue matris. Et sic ...

Scorich coad.

..... DD. Coss. et ad instantiam ac pro interesse S. Jacobi Petri de Natalis et S. Nicelai Sodargna *Ivani* (?) Cristophori

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

filii J̄nis Bapte Vlajehi Johanes Antunovich retulit se seque-
strasse presens testamentum ita ut per nullo possit *usque*. (?)

Транскрипција.

Јесус, Марија, Јосеф.

Дубровник у мојој кући у граду.

На 10 децембра годишта од порођења Јесусова 1806.

Находећи се ја Ника, жена покојнока Антуна Бетере немоћна, али у памети здрава, и не знајући часа ни уре од моје смрти чиним ови мој први и најпоследни тестаменат, који хоћу да има сву јакос(т) од моје најпоследње воље.

Нај прво припоручивам моју Душу Господину Богу и Блаженом Дјевици Марији, да се достоју привестит је у славу рајску.

Остављам за дечиме и примиције у три обичајне цркве, то јес(т) у госпу велику, у свети Власи и у Госпу од Данача у сваку по једну перперу за један пут.

Остављам нај прво мому придрагому брату Марку кватр од моје прђије дотале¹ за ону љубав, коју сам ја њему свеђ носила.

Остављам пако ереда добара мога мужа мојом придрагом родици Ники Ђива Фаченде, мојијем придрагијем рођацима Антуна Франа Лиєпопили и Бару Пера Бетере и њиховијем ередима нај прво тисућу дуката, коју је мој покојни муж вратио од својијех динара конфратернити² Антунинској за дуг више баштине моје прчије у Конавлима.

Остављам јоштера истијем одизгара реченијем вас динар³ од миљорамената⁴, који су се од назад тридести и два годишта до садара на реченој баштини учинила, ер хоћу да се буду сти-
мат⁵ и платити, ако узимам разлога од мога брата Марка.

Остављам на сврху истијем одизгара реченијем једно камбио⁶ од три тисуће и двијести дуката на име Д. Мара Кипре, које камбио разумјем и хоћу, да га он може вратити, или платити, како хоће, или у динарима ефетивијем, или с којом вендитом ченсуалом бер икаква ченса.